

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a small crossbar. The logo is green.

Tiina Mantere
Hannele Martikainen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö, 2019

PERHEKUNTOUTUKSEN ÄITI-VAUVARYHMÄ VANHEMMUUDEN TUKENA

TIIVISTELMÄ

Tiina Mantere & Hannele Martikainen
Perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä vanhemmuuden tukena
73 sivua ja 5 liitettä
Joulukuu 2019
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto
Sosionomi (Ylempi AMK)
Osallisuuden edistäminen ja sosiaalinen kuntoutus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ryhmään osallistuneiden äitien kokemuksia äiti-vauvaryhmän merkityksestä vanhemmuuden voimavaroihin ja vertaisryhmän toimivuudesta perhekuntoutuksen työmuotona. Kyseisen kunnan perhekuntoutuksessa ei aikaisemmin ole ollut ryhmämuotoista toimintaa. Vertaisuus syntyy ryhmätoiminnassa yhteisten kokemusten jakamisesta ja osallisuus ilmenee yksilön kokemuksena hänen kuullessaan itselleen merkityksellisiin ryhmiin.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto koostui työyhteisön keräämästä valmiista aineistosta ja haastatteluista, jotka teimme ryhmään osallistuneille äideille ja ryhmänohjaajalle tekemästämme kyselystä. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että perheet hyötyivät äiti-vauvaryhmästä. Äidit kokivat saaneensa vertaiskokemuksia samanlaisessa elämäntilanteessa olevien äitien kanssa ja tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Äidit kokivat ryhmän vastanneen heidän odotuksiaan, ja he kokivat saaneensa vaikuttaa ryhmän sisältöihin ja aikatauluihin. Äiti-vauvaryhmään osallistuneiden äitien kokemuksia voidaan hyödyntää muissa vastaavanlaisessa elämäntilanteessa olevien perheiden kanssa työskentelyssä.

Asiasanat: lastensuojelu, perhekuntoutus, vertaisryhmä, vertaistuki, osallisuus, vauva, äiti, vanhemmuus

ABSTRACT

Tiina Mantere & Hannele Martikainen

Mother-baby family rehabilitation group as supporting parenthood

73 pages and 5 appendices

December 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Master's degree in social services and health care

Master's degree in the Promotion of Social Inclusion and Social Rehabilitation

The aim of this thesis was to discover experiences of mothers who participated in family rehabilitation in the role of the mother-baby group in parenting resources and the functioning of the peer group as a working form for family rehabilitation. The family rehabilitation of that municipality has not previously been a group-shaped activity. The parity arises from the sharing of shared experiences in group activities and is manifested as an individual's experience in belonging to the relevant groups.

The thesis was carried out as a qualitative study. The research material consisted of finished material collected by the work community and interviews that were made to the mothers of the group and group instructors about our survey. The research data was analysed in a material-oriented manner using content analysis.

The study has seen that families benefited from the mother-baby group. Mothers experienced peer experiences with mothers in a similar life situation and information about the growth and development of the child. Mothers felt the group responded to their expectations, and they felt they had influence on the contents and schedules of the group. The experiences of mothers who have participated in the mother-baby group can be used to work with other families in a similar life situation.

Keywords: child welfare, family rehabilitation, peer group, peer support, participation, baby, mother, parenthood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN PERHEKUNTOUTUKSESSA	5
2.1 Vanhemmuus ja vanhemman tehtävät.....	5
2.2 Perheiden moninaisuus.....	9
2.3 Vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus	12
2.4 Lastensuojelun perhekuntoutus	16
2.5 Vertaistuki ja osallisuus äiti-vauvaryhmässä	21
2.6 Erään eteläsuomalaisen perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä	27
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	29
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	31
4.1 Metodiset ratkaisut.....	31
4.2 Aineistonkeruu	35
4.3 Aineiston analyysi	37
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	43
5.1 Ryhmän toimintaan liittyvät asiat.....	43
5.1.1 Olosuhteet.....	44
5.1.2 Haavoittuvuus	46
5.2 Ryhmään osallistumiseen liittyvät asiat.....	48
5.2.1 Vertaistuki	48
5.2.2 Osallisuus	50
5.2.3 Ammatillinen tuki.....	51
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
7 POHDINTA	61
LÄHTEET	66
LIITE 1. Ryhmän sisällöt	74
LIITE 2. Saatekirje	75
LIITE 3. Lupakaavake	76
LIITE 4. Kyselylomake ryhmänohjaajalle	77
LIITE 5. Puhelinhaastattelu ryhmään osallistuneille äideille.....	78

1 JOHDANTO

Yhteiskunnalliset muutokset sekä muuttuneet käsitykset ihmisyydestä ja lapsuuden arvokkuudesta ovat vaikuttaneet lastensuojelutyön kehitykseen. Hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) kehitetään lastensuojelun sosiaalityötä monitoimijaiseksi toimintamalliksi, jossa pyritään huomioimaan paremmin lapsen etu ja perheiden monimuotoisuus. Toimintamallissa hyödynnetään dialogisia, perheterapeuttisia ja ratkaisukeskeisiä työskentelymalleja lastensuojelutyön viitekehyksessä. (Fagerström 2016, 39-41.) Edellä mainittu toimintamalli istuu hyvin perhekuntoutustyöskentelyyn, jossa työn keskiössä on koko perhe läheisineen oman arkensa asiantuntijana.

Perheet ovat moninaisia ja jokaisessa perheessä muovautuvat omat toimintamallit sekä perheen omista lähtökohdista että yhteiskunnan vaikutuksesta. Lapsiperheiden haasteet ovat usein monitahoisia ja saattavat olla myös pitkäaikaisia. Lapsiin liittyvä huoli kohdentuu erityisesti kahteen ikävaiheeseen, vauvoin ja pieniin lapsiin sekä murrosikäisiin. (Heino 2001, 90-91.) Perhetyöllä pyritään vastaamaan perheiden tarpeisiin erilaisin yksilöllisesti räätälöidyin toimintamallein.

Eräässä eteläsuomalaisessa kunnassa käynnistettiin syksyllä 2018 perhekuntoutuksen uutena työmuotona äiti-vauvaryhmä -toiminta. Tavoitteemme oli tutkia äiti-vauvaryhmään osallistuneiden äitien ja ryhmänohjaajien kokemuksia ryhmästä. Tutkimuksella pyrimme saamaan selville ryhmään osallistuneiden äitien kokemuksia äiti-vauvaryhmän merkityksestä vanhemmuuden voimavaroihin ja vertaisryhmän toimivuudesta perhekuntoutuksen työmuotona. Tutkimusaiheen luonteen vuoksi pyrimme tutkijoina toimimaan mahdollisimman sensitiivisesti sekä olemaan tietoisia valinnoistamme tutkimustyön jokaisessa vaiheessa; päättäessämme siitä, miten lähestymme tutkimuskohdetta, teemme johtopäätöksiä, esittelemme tutkimustuloksia ja julkaisemme lopputyön.

2 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN PERHEKUNTOUTUKSESSA

2.1 Vanhemmuus ja vanhemman tehtävät

Vanhemmuus on käsite, jota voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Vanhemmuus voi olla esimerkiksi biologista, psyykkistä, sosiaalista ja juridista. Vanhemmaksi tuleminen on aina suuri elämänmuutos. Uusi elämäntilanne voi aiheuttaa epävarmuutta ja pelkoa, jos aikaisempaa kokemusta lapsista tai lastenhoidosta ei ole. Myös omat lapsuuden kokemukset vaikuttavat siihen, miltä ajatus lapsen saamisesta tuntuu jo lapsen odotusaikana. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 126.)

Vanhemmuus on aina jollain tavalla keskeneräistä, mutta läpi elämänkaaren vanhemmuudella on mahdollisuus kasvuun ja kehitykseen. Ensimmäisen lapsen syntymän myötä vanhempien oma elämä muuttuu paljon, kun lapselle on tehtävä tilaa omassa elämässä. Verkostot ja elämää tukevat ihmiset nousevat merkityksellisiksi vanhempien oman jaksamisen kannalta. Toisilta vanhemmilta saatu vertaistuki, hyväksyntä ja rohkaisu antavat varmuutta omaan vanhemmuuteen. (Siltala 2003, 16.)

Meillä jokaisella on oma yksilöllinen perimä geeneissämme. Sen lisäksi omaksumme elämämme alusta asti valtavan määrän asioita ympäristöstämme, kohtaamiltamme ihmisiltä. Kannamme kokemuksiamme mukana läpi elämän. Kasvuolosuhteet, yhteiskunta, läheiset ja perhe vaikuttavat kehitykseen. Tämä sosiaalinen perimä näkyy sekä omassa elämässämme että lastemme kasvatuksessa. (Vilen ym. 2010, 126-127.)

Vanhemmuus ja parisuhde voivat toteutua eri tavoin riippuen puolisoiden sukupuolesta ja määrästä. Seksuaalivähemmistöjen oikeudet ja mahdollisuudet perheellistyä ovat kasvaneet 2000-luvulla, ja tietoisuus perheiden moninaisuudesta on lisääntynyt. Vanhemmuus on elinkaaren keskeinen käännekohta, jota pidettiin aiemmin itsestään selvyytenä. Matka vanhemmuuteen on hyvin erilainen esimerkiksi homopariskunnalla, yksin elävällä naisella, tai heteropariskunnalla.

Vanhemmuus on sidottu aikaan ja kulttuuriin. 1970-luvulta lähtien parisuhteen vakiintuminen ja lastensaanti ovat tapahtumina erkaantuneet toisistaan länsimaissa. Nykyään on mahdollista keskustella parisuhteessa osapuolten toiveista liittyen lastensaantiin. Pariskunnat seurustelevat ja elävät kauemmin yhdessä ennen mahdollista vanhemmuutta. Nykyään yksilöllä ja pareilla on enemmän valinnan mahdollisuuksia. (Rotkirch, Tammissalo, Miettinen & Berg 2017, 25, 30.)

Rotkirchin (2017, 86, 117) mukaan olemme kulttuurisesti alhaisen syntyvyyden kierteessä. Myöhemmäksi siirtynyt vanhemmuus ja pienet perheet vähentävät kosketusta lapsiperheiden ja muiden perheiden välillä. Monilta nuorilta saattaa puuttua omakohtainen kosketus lapseen ja lapsiperheisiin, koska lähipiirissä heitä saattaa olla niukasti. Yhä useampi nuori aikuinen on myös vanhemmuuteen liittyvissä asioissa mediasta tulevien mielikuvien varassa. Kansainvälisissä vertailuissa Suomi on kärkisijoilla mahdollisuuksissa elää ja toteuttaa vanhemmuutta itselleen sopivalla tavalla. Perheiden moninaisuus on rikkaus, ja se kattaa suuren vaihtelun lasten ajoituksessa, määrässä ja syntymäväleissä, vanhempien sukupuolissa ja määrässä sekä tavoissa olla vanhempi erilaisille ja eri-ikäisille lapsille. Vanhemmuus muuttaa ajankäyttöä, puolisoitten välistä työnjakoa ja perheen taloudellista tilannetta monella lailla.

Vanhemmuus on haasteellinen tehtävä, joka vaatii sitoutumista lapsesta huolehtimiseen ja välittämiseen. Perhe-elämä ja vanhemmat sekä muut läheiset henkilöt vaikuttavat monin tavoin lapsen elämään. Varhaislapsuudessa saatu hoiva ja koettu vuorovaikutus luovat pohjan kiintymyssuhteiden muodostamiselle aikuisena. Turvallinen, pysyvä ja lämmin ihmissuhde, toistuvat rutiinit ja hyväksyvä vuorovaikutus luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle tasapainoiseksi aikuiseksi. (Vilen ym. 2010, 131.) Kaikki vanhemmat haluavat olla hyviä vanhempia, mutta perheiden olosuhteet eivät aina mahdollista sitä. Usein taustalta löytyy vanhempien omia lapsuusperheen riskioitoja ja niistä johtuvia vanhemmuuden malleja. (Honkanen 2008, 228.)

Kuvio 1. Vanhemmuuden roolikartta®

(mukaiillen Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 1999).

Vanhempi on paitsi huoltaja, rakkauden antaja ja rajojen asettaja, myös elämän opettaja ja ihmissuhdeosaaja. Vanhemman tehtävänä on huomioida lapsen tarpeet eri kehitysvaiheissa. Aluksi lapsi on täysin riippuvainen siitä, miten vanhempi toteuttaa vanhemmuuden rooleja. Vähitellen vanhemman varassa oleva toiminta siirtyy lapsen omaksi toiminnaksi. Vanhemmuuden kaikki roolit ovat tärkeitä, mutta lapsen eri kehitysvaiheissa eri roolien merkitys painottuu. Vauvaiässä huoltajan ja rakkauden antajan roolit ovat keskeisiä, koska vauva on täysin riippuvainen vanhemmistaan ja tarvitsee välitöntä hoivaa ja huolenpitoa. Pieni lapsi on läheisessä tunneperäisessä vuorovaikutuksessa vanhempaansa. Rakkauden ja turvallisuuden välittäminen vauvalle tapahtuu konkreettisen kosketuksen kautta ja ilmenee siinä, miten lasta hoidetaan ja hänen tarpeitaan huomioidaan. Vanhemmat kaipaavat tukea sekä juuri lapsen saatuaan että haastavissa kasvatustilanteissa ja rajojen asettamisessa lapsen myöhemmissä kehitysvaiheissa. Tuttaessa vanhempaa lapsen kasvatustehtävässä työntekijän havainnoilla ja näkemyksillä voi olla vanhemmalle suuri merkitys. Lapsen tilanteeseen liittyvä huoliakin on hyvä suhteuttaa niin, että vanhemmalle jää mieleen myönteinen ja kannustava näkökulma vanhemmuuteen kasvamisen mahdollisuudesta. (Ylitalo 2011,16, 21.)

Sirviö on väitöskirjassaan (2006, 68) kuvannut lapsiperheen terveyden edellytysten koostuvan kolmesta eri osa-alueesta. Ensinnäkin vanhempien tulisi omaksua vastuullisen aikuisen rooli ja pystyä hallitsemaan perhettä kohtaavia kriisejä sekä luomaan vakaa parisuhde. Toiseksi vanhemmilla tulee olla aito kiinnostus lapseensa eli heidän tulee antaa lapselle rakkautta, aikaa ja huolenpitoa. Kolmanneksi ympäristön tulisi olla turvallinen, lapsen kehitystä tukeva ja sisältää hyvän sosiaalisen verkoston ja perheen sisäisen tasapainon.

Ongelmat perheen toimeentulossa ovat riski lapsen hyvinvoinnille. Lapsiköyhyys on yleisintä alle kolmivuotiaiden lasten perheissä, yksinhuoltajatalouksissa, monilapsisissa perheissä ja pitkään toimeentulotuen varassa elävillä. Työssäkäyvien perheiden lasten hyvinvoinnin riskitekijöitä ovat vanhempien vähäiset mahdollisuudet säädellä työaikoja, työn kuormittavuutta, työn ja perheen yhteensovittamista sekä epätyypillisiä työaikoja. Hyvinvointia vahvistavia tekijöitä taas ovat vanhempien toimiva parisuhde, kotitöiden tasainen jakautuminen ja tasa-puolinen perhevapaiden käyttö. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2014, 86-87; Lammi-Taskula & Sauli 2014, 72-73.)

Piersonin (2009, 73) sekä Paanasen ja Gisslerin (2014, 212-213) mukaan sosiaalinen syrjäytyminen lapsuudessa vaikuttaa myöhempään elämään ja saattaa edesauttaa mielenterveysongelmien syntymisessä. Vanhempien pitkäaikaisilla päihde- ja mielenterveysongelmilla on todettu olevan vaikutuksia lasten elämään vielä aikuisinakin. Lapsuuden perheen olosuhteet ovat merkityksellisiä yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Lapsuuden kodin ja ympäröivän yhteiskunnan arvot ja asenteet siirtyvät sukupolvelta toiselle.

Suomen perustuslaissa (L731/1999) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (SopS 63/1999) sekä yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991) on säädetty lapsen oikeuksista, ja niissä velvoitetaan huomioimaan lapsen etu kaikessa viranomaisten toiminnassa. Perustuslain mukaan perheitä on tuettava lapsen hyvinvoinnin ja yksilöllisen kasvun turvaamisessa, ja perheiden päätäntävaltaan voidaan puuttua vain poikkeustapauksissa silloin, kun lapsen oikeuksia ei voida millään muulla tavalla turvata.

Suomalaisessa yhteiskunnassa lasten, nuorten ja lapsiperheiden tukemista koskevissa keskusteluissa on korostettu varhaisen tuen ja ennalta ehkäisevien palveluiden merkitystä. Näillä voitaisiin parhaiten vahvistaa perheiden hyvinvointia ja tarjota apua välittömästi ongelmien ilmaantuessa. Tämä näkökulma on jo laajasti hyväksytty lapsi- ja nuorisopolitiikan lähtökohdaksi. (Nousiainen, Petrelius & Yliruka 2016, 11.)

2.2 Perheiden moninaisuus

Perheellä ei ole yksiselitteistä määritelmää ja perhe on määritelty eri tavoin eri aikakausina, eri kulttuureissa. Suomalaisessa ja länsimaisessa kulttuurissa erotetaan usein perhe ja sukulaiset, jolloin perheeseen katsotaan kuuluvaksi vain vanhemmat sekä kotona asuvat lapset. Yksilö voi kuulua erilaisiin perhekokonaisuuksiin elämänsä aikana. Perheiden moninaisuus on arkipäivää yhteiskunnassamme. Tilastokeskuksen nykyisen määritelmän mukaan tämän päivän Suomessa perheen muodostavat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa tai jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Lapsiperheeksi määritellään perhe, johon kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias kotona asuva lapsi. (Vilen ym. 2010, 10.)

Äidin, isän ja lapsen tai lasten muodostaman ydinperheen rinnalle on tullut erilaisia perinteisiä käsityksiä haastavia ja kulttuurisesti hyväksytyjä perhemalleja kuten uusperheet, yhden vanhemman perheet, adoptioperheet, sateenkaariperheet, sijaisperheet, kahden kulttuurin perheet, leskiperheet, lapsen kuoleman kohdanneet perheet ja tahattoman lapsettomuuden kokeneet perheet. Monimuotoisuus voi ilmetä eri tavoin ja näitä toisistaan poikkeavia perhemalleja yhdistää se, etteivät ne vastaa välttämättä yhteiskunnan ja ympäröivän yhteisön oletuksia perheestä. (Kerppola-Pesu & Moring 2017.)

Kaikkien perheiden Suomi -hanke, joka toteutettiin Monimuotoiset perheet -verkon ja sen kymmenen jäsenjärjestön yhteistyössä vuosina 2013-2016 tavoitteena oli vaikuttaa lainsäädännön valmisteluun, yleisiin asenteisiin ja palveluihin

niin, että perheiden perusoikeudet sekä yhdenvertaisuus lainsäädännössä ja palveluissa toteutuisivat mahdollisimman hyvin. Nykyinen perhelainsäädäntö ja palvelujärjestelmä on rakennettu pitkälti yhden perhemallin oletukselle, eikä esimerkiksi ammattilaisten koulutuksessa huomioida riittävästi perheiden monimuotoisuutta. Perheet, jotka poikkeavat lainsäädännön ja palvelujärjestelmän lähtökohdista, kohtaavat monenlaisia ongelmia, joista selviytymiseen Monimuotoiset perheet -verkoston järjestöt antavat oman asiantuntemuksensa kunkin kohderyhmän erityistarpeiden mukaan. (Heimo 2015.)

Nikanderin, Salinin ja Hakovirran (2016) tutkimuksen mukaan perherakenteella tai vanhemman seksuaalisella suuntautumisella ei ole todettu olevan vaikutusta lapsen kehitykseen. Kaikille perheille tärkeitä asioita ovat lapsen hyvä hoiva, ilo lapsesta ja vanhemmuudesta sekä hyvät ihmissuhteet. Ongelmia perheiden elämiin tuottavat työttömyys ja taloudelliset vaikeudet, ristiriidat parisuhteessa sekä hoitamattomat mielenterveys- ja päihdeongelmat koskien yhtä lailla hetero- ja homoseksuaaleja pareja.

Ristikarin, Merikukan ja Hakovirran (2018) tuore tutkimus osoittaa, että pikkulapsiperheessä koettu köyhyys on kaikista haavoittavinta. Kansallisessa syntymäkohortti 1987 –tutkimuksessa on seurattu suomalaisten viranomaisten ylläpitämien rekisterien avulla kaikkia Suomessa vuonna 1987 syntyneitä 59476 lasta vauvasta 25-vuoden ikään eli vuoden 2008 loppuun saakka. Tutkimuksessa havaittiin, että sukupolvelta toiselle periytyvät ongelmat ja huono-osaisuus ovat tämän päivän Suomessa laaja ja monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma. Suurella osalla nuorista menee hyvin, mutta on myös huomattava joukko lapsia ja nuoria, jotka tarvitsevat tukea päästäkseen kiinni yhteiskuntaan.

Suomessa oli tilastokeskuksen tietojen mukaan vuoden 2018 lopussa 1 469 000 perhettä. Perheiden määrä on edellisen vuoden tapaan vähentynyt vuonna 2018 perheiden määrä väheni 2 800 perheellä. Määrän väheneminen on nyt lähes samalla tasolla kuin määrän vuosittainen kasvu oli vielä muutamia vuosia sitten. Lapsiperheitä oli vuonna 2018 yhteensä 562 000. Lapsiperheisiin kuului 38 prosenttia väestöstä. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto oli eri sukupuolta olevan avioparin muodostama perhe, joita oli 58 prosenttia lapsiperheistä. Määrä

väheni edellisestä vuodesta 4 300 lapsiperheellä. Vähennys oli suurempi kuin edellisvuonna ja selvästi suurempi kuin keskimäärin viimeisten reilun kymmenen vuoden aikana, jolloin vuosittainen vähennys oli noin 2 000. Viidennes lapsiperheistä oli avoparien muodostamia perheitä. Lähes saman verran oli äiti ja lapsi-perheitä, joita oli 19 prosenttia. Isä ja lapsi -perheitä oli edelleen hyvin vähän, vain kolme prosenttia. Lapsiperheistä viidessä sadassa oli samaa sukupuolta oleva aviopari vanhempana ja rekisteröity pari vanhempana 285 lapsiperheessä. Lapsiperheiden määrän väheneminen kertoo lähinnä siitä, että perheiden täysikäistyvien lasten ikäluokat ovat suurempia kuin uudet syntyvät ikäluokat. (Tilastokeskus. Tilastot. Väestö. Perheet.)

Suomalainen perhepolitiikka on suurten muutospaineiden alla muun muassa väestörakenteen muuttuessa ja väestön ikääntyessä. Perhepolitiikkaa koskevia kyselyitä on Suomessa toistettu vuosina 2004, 2010 ja 2014 ja perhebarometreja on tehty vuodesta 1997. Perhepolitiikka leikkaa läpi monia muita politiikan aloja, kuten työ-, asunto-, koulutus- sekä tasa-arvopolitiikka. Toisaalta perhepolitiikkamme on mahdollistanut maailman onnellisimmat kansalaiset, terveimmät lapset ja anteliaimpia perhevapaajärjestelmiä. Meneillään oleva sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistusten pääpaino on palvelujen saatavuuden, niiden tuottamisen tapojen sekä erilaisten palvelujen yhteensovittamisen keskiössä. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan perhepolitiikan painopisteenä on ollut viime vuosina erityisesti työn ja perheen yhteensovittaminen, isyyden vahvistaminen ja lapsiperheiden toimeentulon turvaaminen. Perhepoliittisen toimet voidaan nähdä myös osana väestöpolitiikkaa eli pyrkimyksenä vaikuttaa väestön määrälliseen kehitykseen esimerkiksi tukemalla syntyvyyttä. Tärkeänä perhepoliittisena toimenpiteenä nähdään työaikaan liittyvän joustavuuden lisäksi tulonsiirtojen ja tukien mahdollistaminen köyhille ja vähävaraisille lapsiperheille. Suomen perhepolitiikan keskeisiä periaatteita ovat olleet kattavat palvelut ja vanhempien oikeus valita vapaasti, miten he lapsensa hoitavat. Nämä periaatteet ovat tärkeitä myös jatkossa. (Kontula 2018, 5, 7, 112, 121.)

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 Suomessa oli 890 000 henkilöä köyhyys- ja syrjäytymisriskissä eli noin 16,4 prosenttia kotitalousväestöstä. Suurin osa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevista oli pienituloisia, joita oli 12,1 prosenttia

väestöstä. (Tilastokeskus. Tilastot. Elinolot. Elinolotilasto.) Karvonen ja Salmi (2016, 3) ovat tutkineet lapsiperheiden köyhyyttä Suomessa 2010-luvulla. Vuonna 2014 köyhiä lapsia oli 126 000, vuonna 2007 heitä oli 150 000 ja vuonna 2012 123 000. Tilastoanalyysin mukaan yksinhuoltajaperheiden köyhyysaste on alentunut hieman, mutta on edelleen korkea. Suurinta köyhyyden kasvu on viime vuosina ollut kahden huoltajan pikkulapsiperheissä. Karvosen ja Salmen (2016, 3) tutkimuksen mukaan lapsiperheiden köyhyyden taustalla on työelämän muutosta, työttömyyttä ja niukkaa koulutusta. Toimeentulo-ongelmat heijastuvat monin tavoin lapsiperheiden hyvinvointiin; vanhemmilla on muita lapsiperheitä useammin parisuhdeongelmia, huolta omasta vanhemmuudestaan, lapsen terveydestä, oppimisesta, elämäntavoista, tunne-elämästä ja sosiaalisista suhteista.

Mitä enemmän perheiden elämässä on kuormittavia tekijöitä, sitä varhaisempaa ja tiiviimpää tukea tarvitaan. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) etusijalla ovat lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. Valtakunnallisen muutosohjelman tavoitteena on vahvistaa peruspalveluja ja siirtää työskentelyn painopisteitä varhaiseen tukeen ja ehkäiseviin palveluihin. Tavoitteena on, että tarvittavaa tukea, hoitoa ja kuntoutusta on tarjolla oikeaan aikaan ja tuki tuodaan lasten, nuorten ja perheiden arkeen. Pyrkimyksenä on parantaa yhdyspintatyöskentelyä siten, että monialaiselle työskentelylle löytyy resursseja. (Fagerström 2016, 39.)

2.3 Vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus

Perhe voi pitää sisällään erilaisia kiintymyssuhteita, ja jokainen niistä voi myös olla sekoitus erilaisia kiintymyssuhteille. Kaikilla perheen kiintymyssuhteilla on vaikutus lapsen kehitykseen ja perheen hyvinvointiin. Erilaiset kiintymyssuhteet rakentavat yksilölle erilaisia oletuksia ja käsityksiä sekä itsestä että muista. Ihmisen turvallisuuden kokemusta on mahdollista tarkastella kiintymyssuhteiden avulla. (Vilen ym. 2010, 102.)

Raskauden aikana äiti valmistautuu äitiyteen tunteiden, ajatusten ja toiminnan tasolla. Vanhemmat alkavat suunnittelemaan ja hoitamaan käytännön asioita

vauvan syntymää varten hankkimalla kaikkea mitä vauva aluksi tarvitsee. Vanhemmat alkavat kuvitella mitä vauva tuo tullessaan ja totuttelee ajatukseen vauvasta. (Niemelä 2003, 237-238.) Niemelän (2003, 237) mukaan äititunteen syntyminen voidaan ymmärtää kaksivaiheisena tapahtuma. Ensimmäisessä vaiheessa äiti kohtaa vauvansa ja alkaa tutustua häneen, samoin kuin vauva alkaa kohdata äitiään ja muuta ulkomaailmaa. Toisessa vaiheessa äidin ja vauvan keskinäisessä vuorovaikutuksessa molemmille alkaa muodostua tuntu itsestä, vauvalle minätuntu omasta itsestä ja äidille tuntu itsestä juuri tämän vauvan äitinä. Daniel Stern (1985) esittää vauvan minätunteen saavan erilaisen sävyn noin kahden kuukauden ikään mennessä. Äidin ja vauvan yhteisten vuorovaikutustilanteiden myötä vauva alkaa kokea itsensä ja äitinsä erillisinä omina kokonaisuuksina. (Niemelä 2003, 241.)

Lapsen kehitys kulkee portaittain. Kun yksi kehitysvaihe on saavutettu, lapsi nousee seuraavalle portaalle, jossa lapsi viipyy uuden kehitystehtävän edellyttämän ajan. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana lapsen kehitys on nopeampaa kuin koskaan. Kehitystä tapahtuu kaikilla psyykkisen ja fyysisen kehityksen alueilla. Näiden ikävuosien aikana lapselle kehittyy tunne omasta yksilöllisyydestä, minuudesta ja ainutkertaisuudesta. Lapselle kehittyy ajatusmalli siitä, miten ihmiset toimivat keskenään ja hän oppii kuinka voi itse säädellä mielialojaan. Lisäksi lapsi oppii kuinka kontrolloida omaa käytöstä ja kuinka reagoida muiden mielialoihin ja viesteihin. Tämän kaiken oppimiseen lapsi tarvitsee läheistä vuorovaikutusta hänelle emotionaalisesti ja sensitiivisten tärkeiden hoitajien kanssa. Lapsen tärkein kehitystehtävä on kiintymyssuhteen luominen tunnetasolla hänelle tärkeisiin aikuisiin. Kiintymyssuhde on lapsen sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen sekä kognitiivisen kehityksen pohja. (Keltikangas-Järvinen 2012, 8, 20-21, 26.)

Ensimmäisten ihmissuhteiden turvallisuus, luotettavuus ja pysyvyys antavat vauvalle ensimmäisen kokemuksen siitä millainen maailma on. Ensimmäisten ihmissuhteiden turvallisuus heijastuu jopa aikuisuuden ihmissuhteisiin esimerkiksi, siihen uskaltaako ihminen luottaa toisiin vai pelkääkö tulevansa jatkuvasti jätetyksi. Lapsella on erityinen herkkyys vielä viidenteen ikävuoteen saakka muodostaa turvallinen kiintymyssuhde aikuiseen, jos olosuhteet ovat siihen riittävän hyvät. Lapsen aivojen kehitys ulottuu raskauden ensimmäisistä viikoista nuoruusikäen

saakka. Aivojen rakenteellinen kehitys on geneettistä, mutta aivojen toiminnallista kehitystä ohjaavat lapsen kokemukset, jotka liittyvät varhaiseen emotionaaliseen vuorovaikutukseen vanhemman tai muun lapselle tärkeän hoivanantajan kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20-21; Rusanen 2011, 29-30; Sinkkonen & Kalland 2011, 29-30.)

Brittiläinen psykiatri John Bowlby (1907-1990) on kehittänyt teorian kiintymyssuhteista ja niiden kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä. Bowlbyn mukaan kiintymyssuhteet luokitellaan turvallisiksi ja turvattomiksi kiintymyssuhdemalleiksi. Mary S. Ainsworthin havaintojen ja tutkimusten perusteella turvaton kiintymyssuhdemalli voidaan jakaa vielä kahteen alaluokitukseen: välttelevään ja ristiriitaiseen kiintymysmalliin. Kiintymyssuhteen laatua arvioidaan sen perusteella, miten lapsi käyttäytyy, kun hänet erotetaan hoivaajastaan, ja miten silloin, kun hän pääsee takaisin hoivaajansa lähelle. (Hautamäki 2011, 34.)

Bowlbyn mukaan lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka antavat lapselle hoivaa ja hoiva täyttää tietyt ehdot. Kiintymyssuhteen kehittymisen turvallisiksi ja lapsen kehityksen kannalta suotuisaksi edellyttää sitä, että lapsi on oppinut luottamaan siihen, että vanhempi on jatkuvasti vastaamassa hänen tarpeisiinsa. Tärkein lapsen turvallisuutta edistävä tekijä on lähivanhemman tunneperäinen läsnäolo (maternal sensitivity). Se tarkoittaa herkkyyttä tunnistaa lapsen tarpeita vastaamalla niihin asiaankuuluvalla tavalla ja oikeaan aikaan. (Brodén 2006, 32-33; Rusanen 2011, 27.)

Vauvalla itsellään on heti syntymästään lähtien kyky viestiä läheisyyden ja suojan tarpeestaan. Tätä kutsutaan kiintymyskäyttäytymiseksi, johon lukeutuvat katsekontakti, hymy, imeminen, jokeltelu, itku, tarttuminen ja syliin pyrkiminen. Näillä keinoilla vauva pystyy ylläpitämään sekä fyysistä että psyykkistä yhteyttä ja läheisyyttä hoivaavaan vanhempaan. Kiintymyssuhde on hengissä säilymisen säätelyjärjestelmä, jossa tunteet auttavat elossa säilymistä. (Brodén 2006, 33; Sinkkonen & Kalland 2011, 30.)

Clarkin ja Symonsin (2009, 316-320) mukaan turvallisesti kiintyneet lapset näkevät ja kokevat itsensä positiivisemmin kuin turvattomasti kiintyneet. Turvallisesti kiintyneet lapset kokevat myös muut ihmiset ja heidän aikeensa ja tekonsa turvattomia lapsia positiivisemmin. Positiivisen minäkuvan ennustetaan auttavan myös uusien ihmissuhteiden luomisessa. Brumariun ja Kernsin (2008, 7-11) tutkimustulosten mukaan turvallisen kiintymyssuhteen ajatellaan edistävän sosiaalisia valmiuksia ja ystävyysuhteiden muodostumista, koska turvallisesti kiintyneillä lapsilla on turvattomasti kiintyneitä lapsia paremmat tunteiden säätelytaidot, sosiaaliset valmiudet ja laadukkaammat ystävyysuhteet. Brumariu ja Kerns (2008, 7-11) havaitsivat tutkimuksessaan, että turvattomasti kiintyneillä lapsilla esiintyi merkittävästi enemmän ahdistuneisuutta kuin turvallisesti kiintyneillä. Tutkijat löysivät suurimman yhteyden ristiriitaisesti kiintyneillä lapsilla, joka ennusti tutkimuksen mukaan kaikkia kolmea tutkittua ahdistustyyppiä eli sosiaalinen ahdistus, negatiivisen arvioinnin pelko, ahdistus uusissa tilanteissa ja yleistynyt ahdistuneisuus sekä sosiaalinen ahdistus.

Tirkkosen (2015, 63-65) mukaan katsotaan kiintymyksen tyylillä olevan merkitystä etenkin tunne-elämän ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, mutta hän löysi suuremman yhteyden välittelevän kiintymyssuhteen ja ahdistuksen väliltä. Välittelevästi kiintyneillä oli muihin kiintymystyyleihin verrattuna eniten tunne-elämän oireita, esimerkiksi vetäytymistä. Ristiriitaisella kiintymyssuhteella on löydetty olevan yhteyksiä myös lapsen unihäiriöihin ja nukkumiskäyttäytymiseen, kun taas turvallisen kiintymyssuhteen on havaittu ennustavan optimaalista nukkumiskäyttäytymistä, kuten helppoa nukahtamista ja vähäistä heräilyä. (Salo & Flykt 2013, 407.)

Vaikka perinteisesti on ajateltu, että lapsen saaman hoivan laatu yksin ratkaisee millainen lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteesta muodostuu, uusien tutkimusten mukaan temperamentti vaikuttaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen ja sen myötä kiintymyssuhteen syntymiseen. Lapsen temperamentti vaikuttaa huoltajan reaktioihin ja hänen antamansa hoivan laatuun sekä siihen, miten lapsi kokee sen ja miten hän reagoi saamaansa hoivaan. Synnyntäisen temperamentin takia lapsilla on eroja turvallisuuden tarpeessa, toiset vauvat ovat paljon

turvallisuushakuisempia kuin toiset. Lasten välillä on myös kiintymyssuhdetyylien eroja, jotka näkyvät jo pienillä vauvoilla. (Keltikangas-Järvinen 2015, 117-119.)

Yksilöt reagoivat eri tavoin ympäristön ärsykkeisiin. Näitä ominaisuuksia voidaan kuvata temperamentin avulla. Esimerkiksi Buss ja Plomin (1984, 84-85) näkevät sisäiset biologiset ja geneettiset taipumukset vastasyntyneen havaittavissa olevan persoonallisuuden ja käyttäytymisen perustana. Temperamentti on moniulotteinen käsite, jota voidaan lähestyä biologisesta, neurologisesta, käyttäytymisteellisestä ja psykologisesta näkökulmasta, joiden pohjalta temperamentista voidaan muodostaa yhtenäinen käsitys. Vuorovaikutustilanteissa vanhempi ja lapsi sovittavat omaa käytöstään toisen käyttäytymisen mukaisesti. Vuorovaikutuksessa vauva ei ainoastaan reagoi vanhempaansa vaan myös vanhempi reagoi vauvan temperamenttiin. (Keltikangas-Järvinen 2015, 187, 194.)

Lapsen perustarpeisiin kuuluu terveydenhoito, hygienia, ravinto, riittävä lepo sekä emotionaaliset tarpeet. Kasvuympäristöllä on moninaisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Kehitykseen liittyy herkkyyskausia, jolloin jonkin tietyn taidon oppimiselle on suotuisa ajankohta. Irmeli Järventie (1999, 6) pitää tutkimuksessaan perushoivaa ja psykososiaalista hyvinvointia lasten syrjäytymisriskin keskeisinä indikaattoreina. Järventien oletus on, että jos lasten perushoiva on puutteellista ja/tai lapset voivat psyykkisesti huonosti, heidän syrjäytymisriskinsä kasvaa. Taustalla on oletus, että lasten perushoivan ja psykososiaalisen hyvinvoinnin taso ovat keskeisiä tekijöitä heidän kasvussaan aikuiseksi ja yhteiskunnallisiksi toimijoiksi ja siten keskeisiä myös sosiaalisissa taidoissa ja myöhemmässä syrjäytymisprosessissa.

2.4 Lastensuojelun perhekuntoutus

Sosiaalipalveluiden tehtävänä on tukea perheitä silloin, kun perheet ovat avun tarpeessa. Perheet voivat hakea itse apua jo ennaltaehkäisevästi ennen kuin ongelmia ehtii syntyä. Toisinaan työntekijät tai perheen läheiset huomaavat perheen avuntarpeet ja he voivat tehdä viranomaiselle ilmoituksen perheen tuen tarpeesta. Äitiys- ja lastenneuvolalla, päivähoidolla, koululla ja nuorisotyöllä on

tärkeä tehtävä ennaltaehkäisevän eli vanhemmuutta tukevan työn toteuttamisessa. Ehkäisevällä lasten suojelulla tarkoitetaan siis vanhemmuuden tukemista. (L1301/2014.)

Kuvio 2. Lasten suojelun kokonaisuus koostuu peruspalveluista, ehkäisevästä lasten suojelusta sekä lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. (mukaillen Taskinen 2010, 23).

Uudistetussa sosiaalihuoltolaissa 1.4.2015 keskitytään aiempaa paremmin perheen hyvinvointiin kokonaisuutena, varhaiseen tuen tarpeen arviointiin ja tukitoimiin ennalta ehkäisemään suurempia ongelmia sekä mahdollista lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain uudistuksessa on nostettu selkeästi esiin asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden yhdenvertaisuus sekä oikeus hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Lain tavoitteena on ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä edistää asiakkaan osallisuutta ja vähentää eriarvoisuutta. Sosiaalihuoltolain tavoitteina on lisäksi tiivistää viranomaistahojen yhteistyötä, joka mahdollistaisi tehokkaan ja samalla lyhytkestoisen tuen. Myös pitkäkestoista tukea on edelleen saatavilla sitä tarvitseville arvioinnin kautta määriteltynä. (L1301/2014.)

Lasten suojelu käsitetään laajasti lapsen suojeluksi, jolloin se ei ole vain lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan kaikkia viranomaisia ja kansalaisia koskettava yhteiskunnallinen asia. Lastensuojelulaissa (L417/2007) ja sosiaalihuoltolaissa (L1301/2014) korostetaan lapsen osallisuutta. Lastensuojelulaissa

korostetaan, että yhteiskunnan on tuettava vanhempia lasten kasvatustehtävässä. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuun ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Palveluja järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin sekä toivomuksiin. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävänä on selvittää perheen tuen tarve, ja tarvittaessa auttaa perhettä järjestämällä perheen arjen tueksi erilaisia tukitoimia. (L 417/2007.)

Varhaisessa tunnistamisessa ja ylisukupolvisuuden pysäyttämässä on tärkeää, että ammattilaiset tunnistavat sekä kiinnittävät huomiota erilaisiin perheisiin, perheiden ja lasten sekä nuorten käyttäytymiseen, vanhempien ja huoltajien kasvatustapoihin sekä erilaisiin kaltoinkohtelun riskitekijöihin ja lasten elin- ja kasvuympäristöihin. Vanhemmuus on ymmärrettävä laajasti siten, että lasten altistuminen kaltoinkohtelulle tunnistetaan myös sijais- ja adoptio- sekä uusperheissä, isovanhempia unohtamatta. Vanhempien, huoltajien ja kasvatustavastuussa olevien aikuisten kesken on tärkeä pohtia, mitä lapset tarvitsevat kussakin kehitysvaiheessa, mikä lapsen kehityksessä on normaalia ja millaisia ovat positiiviset kasvatustapomenetelmät sekä miten kriisivaiheissa toimitaan rakentavasti. (Nousiainen ym. 2016, 92.)

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, kiireelliseen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvä sijaishuollon järjestäminen sekä jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelun päätehtävänä on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään sekä taata lapselle mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. Parhaimmillaan lastensuojelun väliintulo voi katkaista mahdollisesti sukupolvien yli ulottuvan huono-osaisuuden jatkuvuuden. (Taskinen 2010, 22.)

Lastensuojelua toteutetaan pääasiassa lapsen ja perheen arjen sekä elämäntilanteen kuntoutumista tukevilla avohuollon tukitoimilla. Näitä ovat muun muassa tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. **Perhetyö** voi olla ennaltaehkäisevää, perheen tuen tarpeen selvittämistä tai intensiivistä muutokseen tähtäävää ja

kuntouttavaa perhetyötä. Perheiden kuormittavissa elämäntilanteissa on taustalla harvoin vain jokin yksittäinen syy, usein kyse on perheenjäsenien monimuotoisten ongelmien kokonaisuudesta. Perhetyön, intensiiviperhetyön ja perhekuntoutuksen työmuotoja on monenlaisia. (Heino 2008, 46-48.) Linnakangas ja Lehtoranta (2009, 213-215) toteavat, ettei erilaisille perhetyön toimintamuodoille, kuten perhekuntoutukselle ole yksiselitteistä sisältöä, vaan se voi koostua yksilö-, ryhmä- tai perhetapaamisista ja sisältää erilaisia yksilö- ja ryhmäpainotteisia, perhepainotteisia ja perheterapeuttisia menetelmiä. Perheen vanhemmuutta ja vahvuuksia tukemalla voidaan auttaa perhettä kasvamaan ja kehittymään perheenä.

Alatalon, Lapin ja Petreliuksen (2017, 32, 34) mukaan lapsen turvallisuutta vahvistavan muutoksen tukemisen tulee olla keskeinen työskentelyn orientaatio ja lähtökohta kaikissa lastensuojelun avohuollollisissa palveluissa, vaikka niiden sisällössä ei painottuisikaan tavoitteellinen, muutokseen tähtäävä kuntoutus. Lastensuojelun **perhekuntoutusta** läpäisevänä sisältöelementtinä kuntoutuksessa on kyse sekä yksittäisten perheenjäsenten kuntoutumisen tarpeiden huomioimisesta että koko perheen toimijuuden tukemisesta, jolloin oleellista on, että tavoitteet on määritelty ja jaettu kuntoutujien kanssa yhdessä. Kuntoutuksessa on alku- ja loppukohtansa ja se sisältää tavoitteellisen, suunnitelmallisen ja intensiivisen toimintajakson. Lisäksi kuntoutukseen sisältyy kuntoutuksen arviointi ja seuranta.

Perhekuntoutusta annetaan määräaikaisena tukimuotona lastensuojelun asiakasperheille esimerkiksi tilanteissa, joissa epävakaa elämäntilanne vaarantaa lastensuojelun arvion mukaan lapsen terveyden, kehityksen ja kasvun. Perhekuntoutuksessa voidaan tukea myös perheitä, joiden elämäntilanne on äkillisesti kriisiytynyt esimerkiksi vanhemman sairauden tai äkillisen kuoleman vuoksi. Perhekuntoutusta järjestävät sekä kunnalliset että yksityiset lastensuojelulaitokset. (Rönkkö & Rytönen 2010, 30-31.) Perhekuntoutusta voidaan tarjota sekä laitoksessa tapahtuvana ympärivuorokautisena että päivämuotoisena toimintana tai laitoksen yhteydessä olevissa perheasunnoissa sekä asiakkaan omaan kotiin vietävällä tehostetulla työskentelyllä. (Linnakangas & Lehtoranta 2009, 18-20.)

Perhekuntoutuksessa tarjotaan tukea koko perheelle suunnitellusti ja tavoitteellisesti perheen voimavaroja vahvistaen. Riippumatta siitä missä ja minkä

muotoisena perhekuntoutuspalvelua toteutetaan, on työskentelyn ytimessä perheen oman toimijuuden vahvistaminen lapsen ollessa työskentelyn keskiössä. Perhekuntouksessa lapsilähtöinen vanhempien tukeminen on vahvasti läsnä kaikessa toiminnassa ja työskentelyssä, lapsen osallisuus pyritään turvaamaan myös monitoimijaisessa verkostoyhteistyössä. (Linnakangas & Lehtoranta 2009, 18-20.) Kuntoutus sanana ja ajatuksena viittaa jo siihen, että tavoitellaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja palautumista, arjessa selviytymistä ja hyvinvointia (Törönen & Pärnä 2010, 41-44).

Perhekuntoutuksessa erityishuomiota kiinnitetään sekä perheen sisäisiin ihmissuhteisiin että vuorovaikutustaitoihin. Merkityksellistä on myös lapsen oma kokemus siitä, onko hän luottamuksen, välittämisen ja hyväksynnän kohteena. Laadukas perhekuntoutus on kykyä vastata lapsen ja perheen tarpeisiin ja tavoitteisiin. Perhekuntoutuksen voimavarakeskeisessä työtöteessä korostetaan myönteistä ajattelua, ja vahvuuksien löytämistä. (Laine, Heino & Pärnä 2010, 138, 140.) Perhekuntoutuksen tavoitteena voi olla lapsen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen ja kasvun turvaaminen perheessä tai lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen arvioiminen ja tukeminen (Rönkkö & Rytönen 2010, 30-31).

Kuten Laine ym. (2010, 143–144) toteavat, perheen ongelmien varhainen tunnistaminen ja oikein kohdennettu tuki olisi tärkeää huomioida erilaisia työmuotoja käynnistettäessä ja kehitettäessä. Varhaista tukea tulisi olla tarjolla laajasti jo peruspalveluissa ja sitä tulisi osata tarjota oikea-aikaisesti myös lastensuojelun asiakkuudessa oleville perheille. Perhekuntoutuksen yleisiä tavoitteita ovat turvallisen aikuissuhteen rakentuminen lapselle, perheen voimavarojen lisääntyminen, vanhempien kasvattajan taitojen vahvistaminen ja arkielämän taitojen kehittyminen. Työskentelyn tavoitteiden määrittely voi olla haastavaa, koska perheenjäsenten, sosiaalityöntekijän ja perhekuntoutuksen työntekijöiden tulee löytää työskentelylle yhteinen tavoite, joka on riittävän konkreettinen. Kuntoutusprosessia ja sen tuloksellisuutta on vaikea arvioida ilman perheelle mielekkäitä, realistisia ja yhdessä sovittuja tavoitteita. Perhekuntoutuksessa kaikki perheenjäsenet nähdään oman elämänsä aktiivisina toimijoina ja voimavarasuuntautuneessa

kuntoutuksessa kiinnitetään huomiota siihen, mitä kukin perheen jäsen on valmis tekemään.

2.5 Vertaistuki ja osallisuus äiti-vauvaryhmässä

Lastensuojelu on vaativaa vuorovaikutustyötä, jossa tuki ja kontrolli tulisi voida yhdistää kunnioittavan kohtaamisen avulla huolenpidoksi nostamalla lapsi näkyväksi koko perheen ollessa työskentelyn keskiössä. **Ryhmät** ja ryhmämuotoinen tuki ovat tärkeä työskentelymuoto perhekuntoutuksessa. Ryhmämuotoisuuden tavoitteena on tarjota vertaisryhmän tukea samankaltaisessa elämäntilanteessa oleville lapsille, nuorille ja aikuisille sekä jakaa kokemuksia samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien perheiden kanssa ja laajentaa sosiaalista verkostoa. (Hakulinen 2019, 25; Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 22-23.)

Vanhemmalle ja vauvalle suunnatut ryhmät, kuten **äiti-vauvaryhmä** sopivat hyvin perheen tukemiseen, kun perheessä on pieni vauva ja vanhempi kaipaa vertaistukea tai kun halutaan edistää vanhemman ja vauvan tervettä vuorovaikutusta tai ehkäistä vauvan kehitykselle haitallisen varhaisen vuorovaikutuksen kehittymistä. Yhteisten toimintojen tavoitteena on, että perheet saavat iloa ja rohkeutta sekä myönteisiä kokemuksia yhdessä toimimisesta. Ryhmässä vanhemmat näkevät erilaisia lapsia ja vanhempia sekä erilaisia tapoja olla vauvan kanssa vuorovaikutuksessa. Useimmat vauvat hyötyvät vanhempi-vauvaryhmästä kehityksellisesti, koska vauva saa ryhmätilanteessa äänensä kuulumaan konkreettisesti ja lisäksi vauva saattaa rauhoittua, kun vanhempi kokee ryhmässä saavansa psyykkistä kannattelua. (Törrönen & Pärnä 2010, 156; Vilen ym. 2010, 198-199.)

Aulikki Kananoja (2007, 3-4) kuvaa työskentelyn ryhmien kanssa olevan liittoutumista muihin kuin perinteisiin sosiaalihuollon keinovalikoimiin, jolloin työskentelyssä voidaan nähdä aitoa sosiaalista lähestymistapaa siihen, miten ”sosiaalinen” sosiaalityössä toteutuu, kun työskentely tapahtuu ihmisten välisessä suhteessa yhteisessä toiminnassa. Äiti-vauvaryhmissä on mahdollisuus löytää uusia näkökulmia arkipäivän tilanteisiin ja uusia voimavaroja vanhemmuuteen.

Ryhmämuotoinen työskentely ja vertaistuki tarjoavat mahdollisuuden keskinäiselle jakamiselle ja näkökulmien vaihtamiselle sekä terveen itsetunnon vahvistamiselle. Ryhmässä voi saada rohkaisua tarvittavien palveluiden hankkimiseen ja vastaanottamiseen. Ryhmässä on myös mahdollista saada asiantuntijoiden tarjoama ajankohtaista tietoa vanhemmuuteen, lasten hoitoon ja kasvatukseen. Äiti-vauvaryhmässä tuetaan varhaisen vuorovaikutuksen syntymistä ja ylläpitämistä sekä vauvan ja äidin välistä suhdetta vahvistamalla tunneyhteyttä ja yhdessä toimimista. (Koistinen 2007, 437-438; Törrönen & Pärnä 2010, 156.)

Alkavan ryhmän ryhmäytyminen vaatii aikaa ja tilaa, jotta ryhmän jäsenten keskinäinen luottamus, vuorovaikutus ja asettuminen voivat toteutua. Ryhmäytyminen mahdollistaa keskustelujen käymisen myös tunnetasolla, joka taas tuottaa lisää turvallisuutta ryhmään. (Aalto 2002, 26-27.) Kauppilan (2005, 107-108) mukaan toimivassa ryhmässä korostuu vuorovaikutuksen avoimuus ja sen monipuolisuus. Samankaltaisessa elämäntilanteessa elävien vanhempien toisilleen tarjoama keskustelu ja hoitoapu luo mahdollisuuksia jakaa yhteistä todellisuutta (Janhunen & Oulasmaa 2008, 83).

Kainulaisen (2008, 70-72) mukaan vanhemmille tuottaa iloa havaita oman lapsen kasvu ja kehitys, vaikka perheen tilanne olisikin vaikea. Lapsen myönteinen esille tuleminen, esimerkiksi työntekijän ihailun kautta, auttaa vanhempaa positiivisen kuvan luomisessa lapsestaan. Ryhmätilanteissa löytyy helpommin keskustelunaiheita lasten kautta, ja heidän avullaan ryhmän aikuiset tutustuvat toisiinsa touhun lomassa. Oma lapsi mahdollistaa myös ryhmästä poisvetäytymisen raskaalta tuntuvalla hetkellä. Ryhmätilanteissa on tärkeää, että jokainen ryhmän jäsen saa puheenvuoron ja tulee kuulluksi. Haasteellisessa elämäntilanteessa voi olla suuri tarve puhua, jolloin toisten kuunteluun voi tarvita harjoitusta ja ohjausta. (Kainulainen 2008, 46-47.)

Ryhmässä, jossa kaikki ovat samassa tilanteessa, osallistujien kokemuksista keskustelemalla saadaan aiheisiin laajempaa näkökulmaa ja mahdollisia keinoja tilanteen parantamiseksi (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 88). Myös ryhmän koko vaikuttaa työskentelyyn. Pienessä ryhmässä työskentely on intensiivisempää ja usein myös intiimimpää, sillä yksittäiselle jäsenelle

jää enemmän aikaa puhua ja kertoa omista kokemuksistaan. Pienten ryhmien ongelmaksi voi muodostua esimerkiksi keskinäisten suhteiden toimimattomuus tai poissaolot. Suuremmassa ryhmässä osallistujat taas saattavat jäädä toisilleen etäisemmiksi ja ryhmä ei välttämättä muodostu niin tiiviiksi kuin pienempi ryhmä. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 34-35.)

Tiiviisti kokoontuvalle ryhmälle on tärkeää, että ilmapiiri on luottamuksellinen ja hyväksyvä. Koska äitiys ja vanhemmuus aihealueena voivat olla haasteellisia, on ryhmänohjaajalla tärkeä rooli ryhmän luottamuksellisen ilmapiirin mahdollistajana kaikkia jäseniä kunnioittavaksi, jotta ryhmä muodostuu erilaisia kokemuksia suvaitsevaksi ja erilaisia jäseniä kunnioittavaksi. Ryhmänohjaajan lisäksi myös ryhmän jäsenten panostuksella on merkitystä ja ryhmän toiminnan edellytyksenä on, että jokainen siihen kuuluva haluaa olla osana ryhmää ja sen toimintaa. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 35; Vänskä ym. 2011, 88.)

Ryhmämuotoisessa toiminannassa on mahdollista saada vertaistukea. Termejä vertaisuus, vertaistuki ja vertaistoiminta käytetään usein samassa tarkoituksessa, vaikka niillä on omat selkeät eronsa. Vertaisuudella tarkoitetaan lähinnä ihmisten välistä yhdenvertaista, keskinäisen asiantuntijuuden sisältämää tasa-arvoista suhdetta. Vertaisuuteen liittyy luottamus ja vertaisen antama tuki eli **vertaistuki**, joka on sosiaalista ja yhteisöllistä tukea samanlaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten välillä. Vertaistoiminta on näistä käsitteistä laajin sisältäen kaiken vertaistukeen kuuluvan toiminnan. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20-21.) Amerikkalaisen tutkijan Darby Penneyn (2018) mukaan sanalla vertainen tarkoitetaan samankaltaisia ominaisuuksia omaavia ja tasa-arvoisessa asemassa olevia henkilöitä. Tuella taas ilmaistaan syvästi tunnettua empatiaa, rohkaisua ja sellaista avun antamista, jota yhteisiä kokemuksia omaavat ihmiset voivat antaa toisilensa vastavuoroisen suhteen kautta.

Vertaisuutta voidaan kokea myös tietyn elämänvaiheen, sosiaalisen aseman tai muun yhdistävän tekijän vuoksi (Hyväri 2005, 215). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa vuorovaikutuksen, tunteiden ilmaisemisen ja käsittelyn, omien kokemusten kertomisen, toisten kuulemisen ja toisten kokemuksista oppimisen sekä uusien selviytymiskeinojen löytämisen. Kokemus luo osallisuuden tunnetta

ja helpottaa yksilön sopeutumista, jotka puolestaan voimaannuttavat, kasvattavat pystyvyyttä ja sosiaalista pääomaa. Vertaisilta voi saada käytännöllisen avun lisäksi tiedollista, emotionaalista ja arviointia sisältävää tukea. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 10-11; STM 2004.) Vertaistuki perustuu dialogisuuteen, jonka toteutuminen edellyttää vuorovaikutteista kohtaamista ja yhteisesti jaettua sosiaalista tilaa, jossa myös vastaanottajat ovat kertomuksen aktiivisia osallistujia. Vertaissuhteessa kertomuksen vastaanottaja eläytyy toisen ihmisen kokemuksiin tunteisiin ja tilanteisiin kuin ne olisivat voineet tapahtua hänelle itselleen. (Hyväri 2005, 225.)

Kuvio 3. Vertaistuen suunta (mukaihen Mikkonen & Saarinen 2018, 26).

Vertaistuki on yksi sosiaalisen tuen muoto, joka voi toteutua joko kahden henkilön välisessä suhteessa (persoonallinen vertaistuki) tai ryhmämuotoisesti (kollektiivinen tuki). Vertaistuki ja erilaiset yhteisölliset työskentelymuodot voivat vaikuttaa ja tuoda helpotusta perheiden arkeen tarjoamalla uusia kokemuksia ja oivalluksia sekä uusia näkökulmia omaan elämäntilanteeseen. Vertaistuki toimii vapaasti ja omaehtoisesti tarpeen ja tilanteen mukaisesti. Vertaistuen toimivuuteen vaikuttavat tarpeiden lisäksi myös osallistujien elämän olosuhteet ja voimavarat. Vertaistuessa ymmärretään muiden osallistujien samantlaiset tarpeet. (Mikkonen & Saarinen 2018, 21.)

Erytisesti vanhemmuuden ilot ja haasteet vauvan eri ikäkausina puhututtavat vanhempia arjen kohtaamisissa. Yhdessä jaetut kokemukset voivat auttaa ja voimaannuttaa uudessa elämänvaiheessa. Kokemusten jakaminen samantlaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa voi poistaa perheen mahdollisiin vaikeuksiin liittyviä syyllisyyden ja häpeän tunteita ja auttaa suhteuttamaan asioita. Perheen

elinpiirin laajeneminen myös parantaa koko perheen toimintakykyä. (Törrönen & Pärnä 2010, 156.) Penneyn (2018) mukaan suurin osa ihmisistä, jotka ovat kokeneet kovia aikoja, myötäelävät ja tuntevat halua auttaa tavatessaan samankaltaisten ongelmien kanssa kamppailevia henkilöitä. Eikä pelkästään apua saava henkilö hyödy tuesta, vaan myös tuen antaja tuntee itsensä merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi.

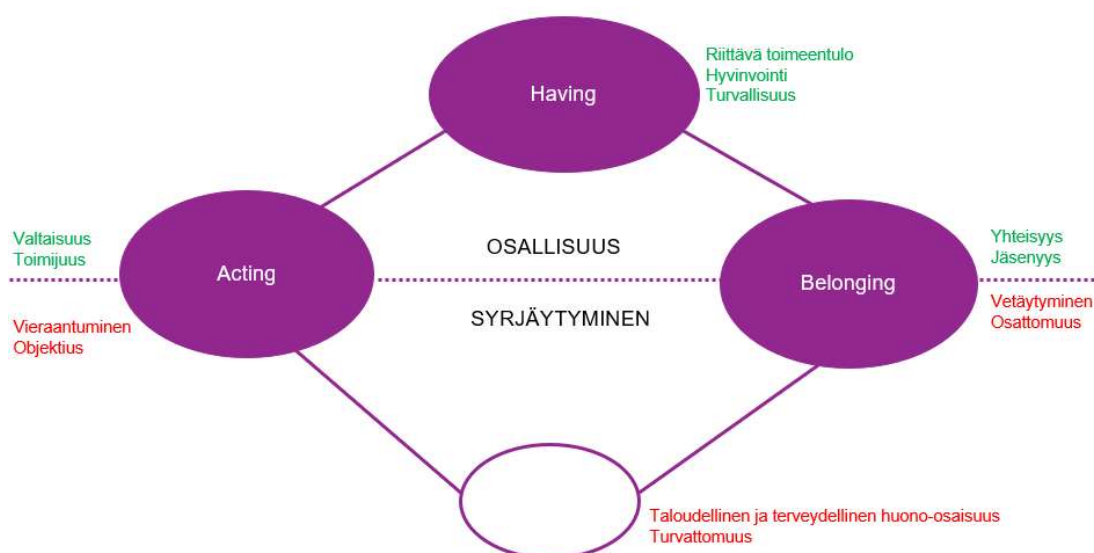
Odotukset tuesta ja avusta voivat myös perustua epärealistisiin mielikuviin, jolloin vertaistuesta voidaan kokea turhautumista ja pettymystä. Toinen ihminen, ei vertainenkaan, voi poistaa toisen ihmisen ikäviä kokemuksia tai pahaa oloa. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 54.) Ryhmän antama tuki voi parhaimmillaan parantaa yksilön oppimista ja elämönhallinnan tunnetta, vastuun ottamista, vuorovaikutustaitoja ja kykyä tehdä päätöksiä. Ryhmässä oppii ottamaan vastaan apua ja auttamaan toisia. Myönteinen kokemus nähdäksi ja kuulluksi tulemisesta kehittää yksilön sosiaalisia taitoja ja voi tuottaa korjaavan kokemuksen yksilölle. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22-23.)

Vanhemmille suunnatut vertaisryhmät vahvistavat osallisuuden kokemusta ja tukevat arjessa selviytymistä. **Osallisuus** ilmenee yksilön tasolla kokemuksena, joka syntyy silloin kun yksilö tuntee kuuluvansa itselleen merkityksellisiin yhteisöihin tai ryhmiin. Yhteisössä osallisuus ilmenee sen jäsenten keskinäisenä luottamuksena, arvostuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa yhteisön toimintaan. Yhteiskunnan tasolla osallisuus tarkoittaa ennen kaikkea oikeuksien ja mahdollisuuksien toteutumista. (Raivio 2018b, 101.)

Sosiaalihuoltolaki (L1301/2014) korostaa yhä enemmän palveluiden asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan osallisuutta. Asiakasosallisuus on osa sosiaalista osallisuutta, jolla lisätään asiakaslähtöisyyttä. Osallisuus on osa ihmisarvoon liittyvää oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua omaan arkeen sekä osallisuutta päätöksenteossa. Osallisuus on yksilöllinen kokemus tai tunne, yhteisöön liittymistä sekä siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista. Vastavuoroisuuden toteutumisen edellytyksenä on aktiivinen mukana oleminen ja mielipiteiden vaihtaminen. Asiakkaan osallisuus parhaimmillaan tarkoittaa sitä, että asiakas pääsee osallistumaan palvelun suunnitteluun, järjestämiseen, tuottamiseen, kehittämiseen ja arviointiin.

(Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 21-22, 100; Leemann & Hämäläinen 2015; Oranen 2008, 9.)

Simpuran (2007) mukaan hyvinvoinnin kannalta välttämättömät resurssit liittyvät terveyteen, toimeentuloon, turvallisuuteen, elinoloihin, toimintamahdollisuuksiin ja kykyjen kehittämiseen (Savolainen 2011, 158). Jaottelu on yhtenäinen Allardtin (1976) jäsenyyksen kanssa, jossa hyvinvoinnin ulottuvuudet määritellään ihmisten perustarpeiden kautta (having, loving, being). Allardin jäsenyyksessä having viittaa materiaaliin olosuhteisiin (terveys, koulutus, taloudelliset, asuminen ja työllisyys). Loving taas viittaa tarpeeseen olla yhteydessä muihin ihmisiin (perhe, ystävät, suku, erilaiset yhteisöt). Being puolestaan viittaa yhteiskuntaan integroitumisen tarpeena (osallistumisen, merkityksellisen työelämän, poliittisen aktiivisuuden kautta). Raivio & Karjalainen (2013) määrittelevät osallisuuden Allardtin (1976) määritelmän pohjalta siten, että ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit (HAVING), hän on omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (ACTING) ja hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita (BELONGING). (Raivio & Karjalainen 2013, 16; Raivio 2018a, 32.)

Kuvio 4. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (Raivio ja Karjalainen 2013).

Raivion ja Karjalaisen (2013, 17) jäsenyyksessä osallisuuden ulottuvuudelle hahmottuvat myös sen negatiiviset vastaparit, syrjäytymisen ulottuvuudet. Heidän mukaansa vajuus osallisuusulottuvuudella tarkoittaa osallisuuden vähentymistä

ja syrjäytymisriskin lisääntymistä eli täysimääräinen osallisuus ei toteudu, jos jokin osallisuuden ulottuvuuksista niin sanotusti vuotaa. Osallisuuden kokemukseen vaikuttaakin osallisuusulottuvuuksien tasapainoisuus. Tasapainoisen osallisuuden kolmion voidaan katsoa ilmentävän yksilön hyvinvointia, joka heijastuu yhteiskuntaan sosiaalisena kestävytenä.

Osallisuus ei ole yksilön pysyvä ominaisuus tai tila, vaan se vaihtelee elämäntilanteiden ja -vaiheiden mukaan. Osallisuuden aste ja yhteiskunnallinen toimintakyky vaihtelevat elämänkaaremme mukaan. Lapsuus-, nuoruus-, vanhemmuus- ja vanhuus elämänvaiheina vaikuttavat olennaisesti yhteiskunnalliseen toimintakykyisyyteemme. Joissakin ikä- tai elämänvaiheissa olemme osallisempia ja aktiivisempia yhteiskunnallisesti kuin joissain toisissa vaiheissa. (Raivio & Karjalainen 2013, 15.)

2.6 Erään eteläsuomalaisen perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä

Esikoisäitien ja vauvojen ryhmä käynnistyi erään eteläsuomalaisen kunnan perhekuntoutuksessa syksyllä 2018 ja päättyi tammikuussa 2019. Perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmään ohjautui neljä ensimmäisen lapsensa saanutta äitiä alle vuoden ikäisen vauvansa kanssa. Ryhmän alkaessa vauvat olivat iältään 5-10 kuukautta. Perheet valikoituivat ryhmään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sekä lapsiperheiden kotipalvelun työntekijöiden suosituksesta. Puolet perheistä tuli ryhmään lastensuojelulain mukaisella päätöksellä ja puolet sosiaalihuoltolain mukaisella päätöksellä. Kolmella perheellä oli lapsiperheiden kotipalvelun perheyötä viikoittain.

Ryhmän suunnittelusta, organisoinnista ja toteutuksesta vastasivat perhekuntoutuksen kaksi työntekijää yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Ennen ryhmän alkamista ryhmänohjaajat kartoittivat perheiden vastuutyöntekijöiden toiveita ja odotuksia sekä ryhmään osallistuneiden äitien ja vauvojen arkirytmisiä, aikatauluja ja tuen tarpeita sekä toiveita ryhmän sisältöihin liittyen. Perheisiin tehdyillä koti- ja tutustumiskäynneillä ryhmänohjaajat saivat lisää informaatiota

perheiden tuen tarpeista ja odotuksista liittyen alkavaan ryhmään sekä saivat soveltua käytännön asioista äitien kanssa.

Ryhmän tavoitteena oli tukea äidin ja vauvan välistä varhaista vuorovaikutusta, tarjota tietoa vauvan kehityksestä ja antaa mahdollisuus vertaistukeen samankaltaisessa elämäntilanteessa oleville äideille ja vauvoille. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa äitien tietoja ja taitoja sekä positiivista käsitystä omasta vanhemmuudesta. Ryhmää pyrittiin ohjaamaan voimauttavalla ja kuntouttavalla otteella kunkin osallistujan yksilölliset tarpeet huomioiden sekä tarjoamalla tilaa keskustelulle ja asioiden jakamiselle.

Ryhmän alkaessa äitien odotuksena oli saada ryhmästä kavereita itselle sekä vauvalle. Äidit toivoivat myös vauvatekemistä ja vertaiskokemusta äitiydestä sekä lisää tietoa vauvanhoidosta. Lisäksi äidit toivoivat saavansa uutta sisältöä päiviin, ja mahdollisuuden jakaa asioita samanlaisessa elämäntilanteessa olevien äitien kanssa.

Ryhmäpäivien rakenne oli aina samanlainen. Ryhmään saapuminen tapahtui joustavasti klo 9:00-9:30, ja päivä alkoi aamupalan sekä aamukuulumisten merkeissä. Päivä jatkui vauvojen vuorovaikutusleikkien ja vierailevan asiantuntijan tai ryhmänohjaajan alustuksella vauvaperheen arkeen liittyvistä teemoista yhteisen keskustelun tueksi. Valmiille lounaalle kokoonnuttiin yhdessä saman pöydän äärelle. Lounaan jälkeen ohjelmassa oli toiminnallista ryhmätyöskentelyä sekä vuorovaikutteista leikkiä vauvojen kanssa. Ryhmäpäivä päättyi palautekeskusteluun ja vauvojen loruun. Kotia kohti lähdettiin joustavasti klo 13:30-14:00.

Äiti-vauvaryhmän tapaamisia oli 24 kertaa aikavälillä lokakuu 2018-tammikuu 2019. Ryhmätapaamisia oli kaksi-kolme kertaa viikossa. Lisäksi ryhmänohjaajat tekivät kotikäyntejä perheisiin ennen ryhmän alkua ja kahden taukoviikon aikana sekä ryhmän päätyttyä. Äitien ja vauvojen kulkemista ryhmään tuettiin tarvittaessa kuljettamalla heitä autolla ja kulkemalla bussimatkoja yhdessä. Tarvittaessa perheitä tuettiin aamuisin ryhmään lähtemisessä auttamalla konkreettisesti aamutoimissa ja kotoa lähtemisessä. Ryhmän puolivälissä pidettiin ryhmätapaamisista kaksi viikkoa taukoa, jonka aikana ryhmänohjaajat kävivät perheissä

kotikäynneillä. Ryhmänohjaajat kävivät kotikäynneillä äitien kanssa läpi ryhmän aikana näkyväksi tulleita asioita sekä tapasivat perheen muuta viranomaisverkostoa.

Perheitä tuettiin ja motivoitiin osallistumaan ryhmään useiden kotikäyntien ja ryhmätilaan tehtyjen tutustumiskäyntien avulla. Ensimmäisenä ryhmäpäivänä ryhmänohjaajat kysyivät äideiltä odotuksista liittyen ryhmään. Lisäksi palautetta kerättiin koko ryhmän ajan muun muassa siitä, olivatko ryhmän sisällöt vastanneet äitien toiveita, oliko ryhmässä puhuttu itselle tärkeistä asioista ja oliko jokin asia jäänyt mietityttämään.

Ryhmän monipuolisina sisältöinä (LIITE 1.) olivat muun muassa vauvan ruokailu ja uni, vuorovaikutus, temperamentit, varhaiskasvatuksen palveluohjaus sekä vierailevina asiantuntijoina muun muassa fysioterapeutti, neuvolan terveydenhoitaja ja Martat. Ryhmän sisällöt muotoutuivat osallistujien tuen tarpeiden, ryhmälle asetettujen tavoitteiden ja ryhmänohjaajien keskusteluiden sekä vierailevien asiantuntijoiden saatavuuden perusteella. Ryhmänohjaajat työskentelivät vuorovaikutussuhteita vahvistaen yhdessä tekemällä ja mallintamalla sekä tilanteita sanoittamalla. Viimeinen ryhmätapaaminen oli tammikuun 2019 puolivälissä, jonka jälkeen ryhmänohjaajat tekivät vielä perheisiin kotikäynnit yhdessä perheen vastuutyöntekijän kanssa. Kotikäynneillä perheet saivat perhekohtaisen yhteenvedon perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmästä sekä saivat antaa palautetta ja käydä keskustelua ryhmään liittyen.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme aiheen valinta lähti liikkeelle halusta tehdä työelämälähtöinen tutkimus, joka liittyisi kuntoutusnäkökulmaan ja asiakkaan osallisuuteen. Tutkimuksemme kohteeksi valikoitui perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä, johon osallistui neljä ensimmäisen lapsen saanutta äitiä vauvansa kanssa. Kyseisen

kunnan perhekuntoutuksessa ei aikaisemmin ole ollut ryhmämuotoista toimintaa eli tutkimamme äiti-vauvaryhmä oli pilottiryhmä kyseisessä organisaatiossa. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ryhmään osallistuneiden äitien kokemuksia äiti-vauvaryhmän merkityksestä vanhemmuuden voimavaroihin ja vertaisryhmän toimivuudesta perhekuntoutuksen työmuotona.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaista tukea äidit kokivat saaneensa äiti-vauvaryhmästä?
2. Mitkä asiat mahdollistivat ja vaikeuttivat ryhmään osallistumista?
3. Miten vertaisryhmä toimii perhekuntoutuksen työmuotona?

Tutkimuksemme on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisia menetelmiä käytetään yleisesti ihmistieteissä, esimerkiksi kyselylomakkeina, teema-haastatteluina ja toiminnan havainnointina silloin, kun halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, joita ei voi tutkia kokeen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimus toteutetaan joustavasti. (Kananen 2014, 16-17.) Laadullinen tutkimus pyrkii selittämään ja ymmärtämään ilmiöitä, mutta ratkaisu ja selitys pätevät vain kyseiseen tutkimuskohteeseen, eikä ratkaisun sopivuudesta muihin tapauksiin voida näin ollen sanoa mitään (Kananen 2014, 149).

Tutkimuskysymysten ja tutkimusongelman oikea määrittäminen ovat edellytys oikeiden tutkimustulosten tuottamiselle tutkimuksessamme. Tässä tutkimuksessa on tavoiteltu ymmärrystä kyseiseen äiti-vauvaryhmään osallistuneiden äitien kokemuksesta liittyen ammatilliseen tukeen, vertaistukeen ja osallisuuteen. Tarkoituksena ei ollut etsiä yleistettäviä totuuksia vaan kuvata näitä kokemuksia tässä kontekstissa ja löytää parhaiten kuvaavat käsitteet sekä aukaista niiden merkityksiä. Laadullinen tutkimusprosessi on pitkälti tutkijan omaan intuitioon, järkeilyyn, tulkintaan sekä luokittamis- ja yhdistämisvalmiuksiin perustuvaa (Metsämuuronen 2008, 7-8).

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Metodiset ratkaisut

Opinnäytetyömme aihealueesta löysimme paljon erilaisia opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia liittyen erilaisiin vanhemmuusryhmiin. Tutkimukset olivat usein tiettyyn palveluun kohdistuvia paikallisia tutkimuksia. Vanhempien vertaistukemista on tutkittu Suomessa viime vuosina paljon. Tutkimuksia löytyy muun muassa vertaistuen vaikutuksia lapsen kuoleman kokeneiden vanhempien surureaktioihin, sairauksiin ja erilaisia liikuntaan liittyviä aiheista sekä päihde- ja mielen-terveysongelmiin liittyvistä ryhmistä. Näiden rinnalle on tullut myös tutkimuksia esimerkiksi itsensä kehittämiseen tai vanhemmuuden tukemiseen liittyvistä ryhmistä, joissa korostuu yhdessäolo ja yhdessä tekeminen. Pidemmän aikavälin tutkimuksia perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmien menetelmiin ja vaikuttavuuteen liittyen sen sijaan puuttuu.

Vertaistukiryhmien määrä ja moninaisuus ovat merkittävästi kasvaneet 1990-luvun alun laman jälkeen. Kiinnostus ryhmiin on lisääntynyt myös tutkimusmaailmassa. Vertaistoiminnan tutkimukset jakautuvat kahteen pääryhmään: sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisiin sekä psykologia- ja terveystieteellisiin tutkimuksiin. Vertaistuen yhteiskuntatieteen tutkimus on kiinnostunut vertaisryhmätoiminnasta osallistuen yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi osallisuuden, vaikuttamisen ja voimaantumisen näkökulmasta. Psykologian ja terveystieteiden tutkimus painottuu ryhmädynamiikkaan ja yksilöllisiin sekä yhteisöllisiin kokemuksiin. (Mikkonen & Saarinen 2018, 148; Nylund 2005, 196-197.)

Vertaistukitutkimusten teemoja 2000-luvulla ovat olleet osallisuus, voimaantuminen (empowerment), kohtaaminen, vastavuoroisuus, vaikuttaminen, yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma (Mikkonen & Saarinen 2018, 148). Viime vuosien sosiaali- ja terveydenhuollon alueen vertaistukitutkimukset ja opinnäytetyöt ovat painottuneet pääasiassa vertaistuen ja ammatillisen työn keskinäiseen toimintaan tai vertaistuen merkitykseen suhteessa ammatilliseen työhön. Tutkimusaiheiden kiinnostukseen on saattanut vaikuttaa se, että julkisen sektorin sosiaali-

ja terveydenhuollon toiminnat ovat yhdistyneet. Tutkimuksissa on selvitetty, millaista merkitystä vertaistuella on sekä vertaistukea saaville että työntekijöiden näkökulmasta esimerkiksi hoitoketjussa, kuntoutuksessa, tiedonvälittämisessä ja tuettavan voimaantumisen. Vertaistutkimuksissa on kiinnitetty yhä enemmän huomiota myös vapaaehtoistoimintaan. (Mikkonen & Saarinen 2018, 158-159.)

Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan moraalit ovat tutkimuksessamme tarkasti huomioitavia asioita. Eettisyys koskee tutkimuksen laatua. Tutkijoina meidän tuli työssämme huomioida, että tutkimussuunnitelma on laadukas eli suunnitelmassa on määritelty tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, kerrottu millä menetelmillä tutkimus on tehty ja mistä tutkimusaineisto koostuu ja mitä aineistoa tutkimuksessa käytetään, valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on hyvin tehty. Tutkimussuunnitelma ja menetelmälliset ratkaisut ovat olleet merkittäviä meille tutkijoille kokonaisuuden hahmottamisessa. (Kananen 2014, 16-17, 146-147; Silverman 2005, 6.) Tutkijoina pyrimme tarkastelemaan tutkimuksen luotettavuutta ja laadukkuutta läpi tutkimusprojektin. Tutkimusta tehdessämme pyrimme avoimuuteen ilman, että aikaisempi kokemus- ja teoretieto sekä ryhmän toisen ohjaajan havainnot ohjaisivat liikaa tutkimuksen toteuttamista.

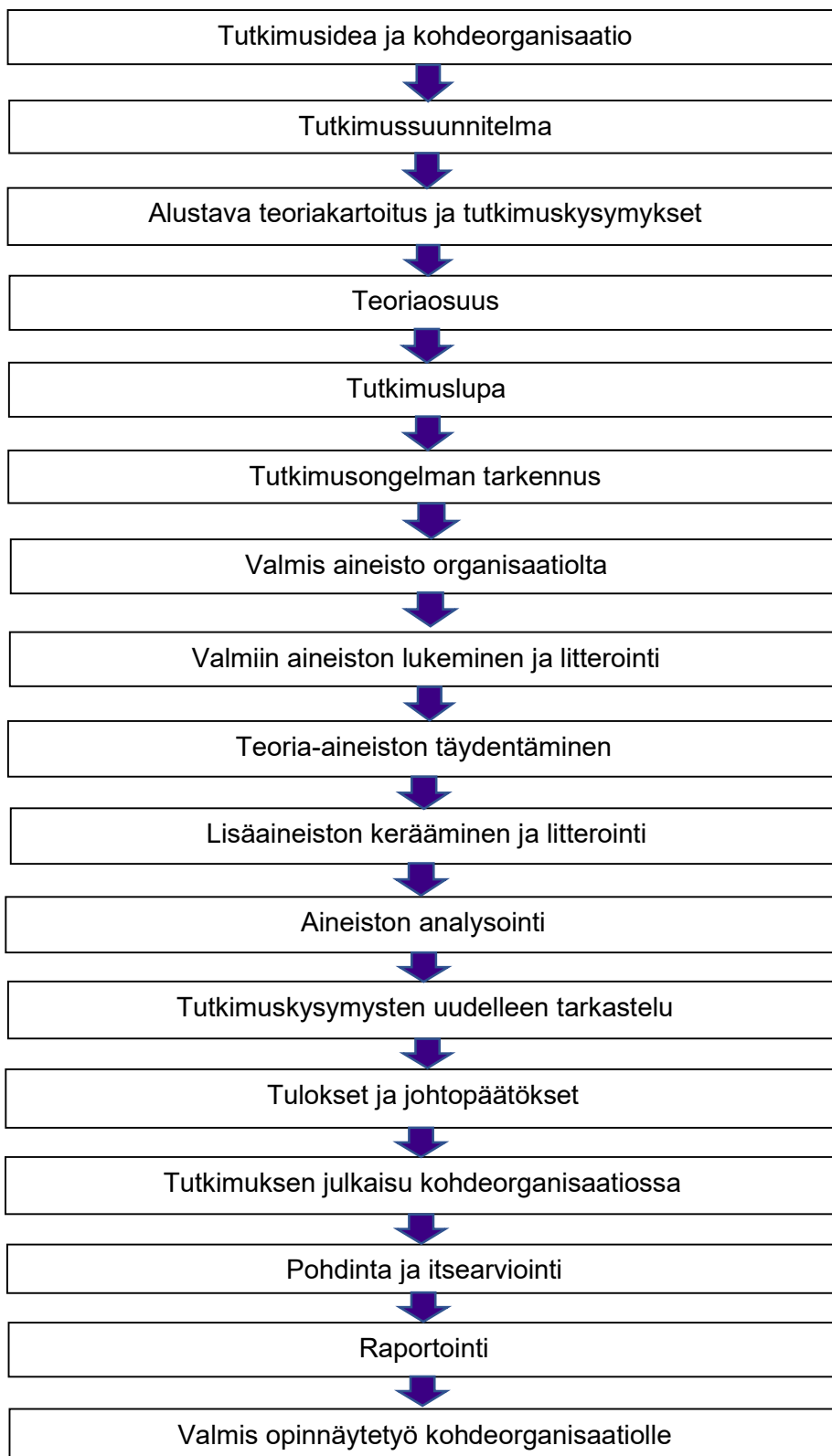
Tutkimuksen aihetta valitessamme ja opinnäytetyötä suunnitellessamme, pohdimme tutkimuksen luotettavuutta ja eettisiä näkökulmia, kuten pientä kohderyhmää ja henkilökohtaisia tietoja sisältävää aineistoa. Ryhmään osallistuneiden perheiden nimitietoja ja perhekuntoutuksen paikkakuntaa ei tutkimuksessamme mainita. Opinnäytetyön valmistuttua hävitämme aineiston asianmukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voida arvioida samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa, joten laadullinen arvio jää tutkijan arvioinnin varaan. (Heikkilä 2008, 47.)

Alkuperäinen suunnitelmamme oli osallistua äiti-vauvaryhmän palautelomakkeen laatimiseen ja seurantatapaamiseen tammikuussa 2019. Seurantatapaamisella tarkoituksenamme olisi ollut haastatella kyseiseen ryhmään osallistuneiden äitejä heidän kokemuksistaan liittyen äiti-vauvaryhmään sekä kysellä heidän kehittämis ehdotuksiaan mahdollisia tulevia ryhmiä ajatellen. Koska ryhmä ehti päättyä

ennen tutkimusluvan saamista, tämä ei toteutunut. Tutkimusluvan saimme siihen, että saimme kerätä ryhmään osallistuneilta äideiltä ja ryhmänohjaajilta kokemuksia ryhmästä sekä käyttää ryhmän aikana kertyneitä havaintoja ja ryhmänohjaajien kirjaamaa oheismateriaalia. Lisäksi saimme luvan ottaa tarvittaessa yhteyttä ryhmään osallistuneisiin äiteihin henkilökohtaisesti haastattelujen tekemistä varten ryhmän päättymisen jälkeen.

Tutkimuksessa tavoitteenamme oli tarkastella asioita ja ilmiöitä ryhmään osallistuneiden äitien ja toisen ryhmänohjaajan näkökulmasta. Tutkimuksen edetessä olemme tutkijoina ylläpitäneet keskustelua siitä, että pitäydymme valmiissa ja keräämässämme materiaalissa sekä pidämme mielessä toisen tutkijan kaksoisroolin vaikutuksen tulkintoja tehdessä. Tutkijoina tulkitsemme ilmentymiä oman merkitysmaailman ja käsitteiden kautta ja siksi omaksumamme käsitykset todellisuudesta ja luotettavasta tiedosta saattavat vaikuttaa hyvinkin voimakkaasti tuloksiin. Totuus on usein paljon laajempi kuin mitä tutkimuksessa pystytään havaitsemaan. (Metsämuuronen 2008, 7.)

Tutkimusluvan saatuaamme saimme ryhmänohjaajien tekemillä kotikäynneillä ryhmään osallistuneilta äideiltä suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta ja heidän puhelinnumeronsa mahdollista myöhempää puhelinhaastattelua varten. Tutkimukseen osallistumisen saatekirjeessä (LIITE 2.) ja suostumuslomakkeessa (LIITE 3.) kerrottiin äideille tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, aineiston keruun toteutustavoista sekä tietojen suojaamisesta. Perheiden henkilötiedot eivät tule näkyviin, vaan tutkittaville annetaan tutkimuksen ajaksi peitenumerot, eikä perheistä kerätä rekisteriä. On eettisesti tärkeää, etteivät tutkittavien henkilötiedot ole näkyvissä, eivätkä he ole tutkimuksesta tunnistettavissa.

Kuvio 5. Tutkimuksen prosessi

Tutkimuksemme prosessi toteutui pääosin yllä olevan kaavion mukaisesti. Käytännössä tutkimuksen tekemisen eri vaiheet kuitenkin vuorottelivat ja limittyivät toistensa kanssa. Eri vaiheissa on liikuttu eteen- ja taaksepäin ja analyysin tekemisessä on palattu välillä taustateorioihin. Tämä on tyypillistä laadullisen tutkimuksen tekemiselle. (Alasuutari 2011, 251-253.)

4.2 Aineistonkeruu

Kiviniemen (2018, 80-81) mukaan aineistonkeruuta koskevia yksityiskohtaisia ratkaisuja ei voida aina tehdä etukäteen vaan ratkaisut saatetaan tehdä tutkimusprosessin edetessä, kun tutkimusasetelmat muotoutuvat ja tarkemmin perehdyttävät asiat selkeytyvät. Olennaista tutkimuksessamme ei ole menetelmien tai aineiston määrä, vaan ilmiötä koskevan käsitteellistämisen kehittyminen ja se miten olemme ottaneet tutkittavan ilmiön haltuumme.

Opinnäytetyö toteutettiin siten, että tutkimme sekä valmiista aineistosta että keräämästämme aineistosta äitien ja ryhmänohjaajien kokemuksia äiti-vauvaryhmästä. Tavoitteena tutkimuksessamme oli saada luotettavaa tietoa tutkimuskysymysten kannalta tärkeistä osa-alueista tähän tutkimuskohteeseen liittyen. Opinnäytetyömme tutkimusaineisto koostuu kolmesta eri aineistosta eli ryhmänohjaajien keräämästä valmiista materiaalista, johon sisältyi äideille tehty kysely ryhmän alussa ja ryhmän puolivälissä, äitien palaute ryhmän päättyessä, perhekohtaisista yhteenvedoista ja ryhmänohjaajien keräämistä havainnoista ryhmän aikana sekä ryhmän aikatauluista ja sisällöistä. Lisäksi aineisto koostuu tekemästämme kyselystä ryhmän toiselle ohjaajalle sekä ryhmään osallistuneille äideille puhelimitse toteuttamastamme haastattelusta. Pohdimme tarkasti millaisia tietoja voimme näin pienestä otoksesta työhömme nostaa ilman, että perheet olisivat tunnistettavissa. Tämän vuoksi karsimme saamaamme valmista aineistoa niiltä osin, jotka olisivat saattaneet vaikuttaa perheiden tunnistettavuuteen.

Valmis aineisto sisälsi äideille suunnatun ennakkokyselyn, jossa kysyttiin heidän odotuksiaan liittyen ryhmään. Ryhmän puolivälissä sekä lopussa äideiltä oli kysytty palautetta liittyen ryhmän sisältöihin ja toimintaan. Lisäksi äideiltä oli

pyydetty loppupalaute noin kuukausi ryhmän päättymisen jälkeen. Loppupalautteen kyselylomakkeeseen sisältyi monivalintaisia ja avoimia kysymyksiä. Aineistoomme sisältyy myös toiselle ryhmänohjaajalle sähköpostitse teettämämme kysely (LIITE 4.) sekä puhelimitse tehty haastattelu ryhmään osallistuneille äideille (LIITE 5.).

Päädyimme keräämään täydentävää aineistoa äideiltä aiemmasta analyysistä nousseisiin teemoihin liittyen, koska halusimme saada tietoa siitä, miten odotukset ryhmään liittyen ovat toteutuneet ja mitä merkityksiä ryhmällä on ollut perheiden arkeen liittyen. Haastattelut olivat ennalta suunniteltuja ja ohjasimme niitä laatimalla valmiit kysymykset haastateltaville. Lähtökohtana haastattelulle oli tutkimussuunnitelma, joka sisältää työn tarkoituksen, ongelmanasettelun tutkimuskysymyksineen ja työn viitekehyksen. Ryhmänohjaajan haastattelu tehtiin kyselynä sähköpostitse ja ryhmään osallistuneiden äitien puhelinhaastattelu tehtiin kaikille samojen, valmiiden kysymysten avulla. Puhelinhaastattelun haittapuolena voidaan nähdä se, että tilanne tulee haastateltavalle eteen nopeasti ja jopa yllättäen, toisaalta tilanteessa saatetaan antaa vastauksia, joilla pyritään antamaan itsestä todellisuutta myönteisempi kuva. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72-75.)

Tutkimuksen toteutukseen toi haastetta ja erilaista näkökulmaa se, että toinen tutkimuksen tekijöistä oli toiminut kyseisen äiti-vauvaryhmän ohjaajana. Tästä syystä kysely tehtiin vain toiselle ryhmänohjaajalle. Toisen tutkimuksen tekijän rooli tutkimuksessa oli objektiivisempi, koska hän ei ollut osallistunut kyseisen ryhmän toimintaan ja pystyi näin tarkastelemaan aihealuetta ilman ennakkoletuksia tutkimuskohteeseen liittyen. Pohdimme etukäteen, kumpi tutkijoista tekee äideille puhelinhaastattelun. Päädyimme siihen, että puhelinhaastattelun teki äideille tuntematon henkilö, koska ajattelimme, että tuntemattomalle olisi ehkä helpompaa kertoa totuudenmukaisemmin kokemuksia ryhmästä.

Opinnäytetyön julkaisutilaisuus pidettiin tutkimamme eteläsuomalaisen kunnan perhekuntoutuksen organisaatiossa marraskuun 2019 alussa. Halusimme tutkimustulosten siirtyvän työelämän käyttöön sekä mahdollisuuden käydä keskustelua kyseisen organisaation ammattilaisten kesken tutkimuksemme tuloksista. Julkaisutilaisuudessa käyty keskustelu näkyy opinnäytetyömme pohdintaosiossa.

4.3 Aineiston analyysi

Analyysin tarkoitus oli tuoda laadulliseen aineistoomme selkeyttä ja tuottaa siten tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 1998, 138). Käytimme tutkimuksemme analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, joka on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi voi olla joko teorialähtöistä eli deduktiivista tai aineistolähtöistä eli induktiivista kuten meidän tutkimuksemme (Vilkkä 2005, 140). Induktiivisen aineiston analyysiin sisältyy kolme vaihetta, jotka ovat 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Kyngäs & Vanhanen 1999; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Aineiston analysoiminen laadullisessa tutkimuksessa alkaa usein jo aineiston keruuvaiheessa. Havaintoja voidaan esimerkiksi tehdä asioista, jotka toistuvat usein tai ovat erityisiä. Tutkija voi tehdä päätelmiä teorialähtöisesti jonkin valmiin teorian ympärille tai tulkinta voi perustua aineistolähtöisesti kuten meidän tutkimuksemme. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.)

Aineiston analyysin aloitimme keväällä 2019 saatuumme ryhmänohjaajien keräämän valmiin aineiston ja ryhmänohjaajalle osoittamamme sähköpostikyselyn vastaukset. Aloittaessamme aineistomme analyysia, toinen tutkijoista ei ollut enää kyseisessä organisaatiossa töissä. Aloitimme analyysin aineiston läpikäymisellä lukemalla aineistoa useampaan kertaan perusteellisesti läpi, jolloin meille muodostui kokonaiskuva siitä, millaisia asioita valmiista aineistosta nousi esiin.

Aineiston lukemisen jälkeen lähdimme pelkistämään aineistoa etsimällä tekstistä tutkimuskysymysten kannalta olennaisimmat asiat ja järjestämällä niitä eri teemojen alle. Alustavan ryhmittelyn jälkeen etsimme aineistosta varsinaisia teemoja ja näitä kuvaavia käsityksiä. Tämän jälkeen oli mahdollista vertailla tiettyjen teemojen ilmentymistä ja esiintymistä aineistossa. Aineistossa nousi toistuvasti esiin vertaistukeen, ammatilliseen tukeen, sisältöihin ja aikatauluihin liittyvät teemat. Onnistuakseen hyvin, teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta,

joka näkyy tutkimuksessa eri vaiheiden lomittumisessa toisiinsa. (Eskola & Suoranta 1998, 175-176; Valli 2018, 60.)

Sisällönanalyysi on keino jäsentää aineistoa tulkintoja varten ja sen ensimmäinen vaihe on analyysiyksikön määrittäminen, joka voi olla yksittäinen sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaavat aineiston laatu ja tutkimustehtävä. Valitsimme tutkimuksemme analyysiyksiköksi tutkimuskysymyksemme. (Kyngäs & Vanhanen 1999; Puusa 2011, 117-118.) Sisällönanalyysillä tarkoitetaan nähtyjen, kuultujen tai kirjoitettujen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysi perustuu aineistosta esiin nousevien samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien löytämiseen. Kiinnostuksen kohteina olivat aineistossa ilmenevät aikomukset, merkitykset, seuraukset ja ilmiöiden väliset yhteydet. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 100, 107.)

Analysointivaiheessa litteroimme eli muokkasimme organisaatiosta saamamme valmiin aineiston tutkittavaan muotoon. Litteroimme palautekyselyjen kysymykset tekstinkäsittelyohjelmalla omiksi tiedostoikseen. Kysymysten alle keräsimme jokaisen ryhmäläisen antamat vastaukset. Näin saimme yhtenäisen aineiston siitä, millaisia vastauksia oli tullut tiettyyn kysymykseen. Aineiston analyysin pohjana oli sen kuvailu, joten esitimme seuraavaksi aineistolle kysymyksiä kuten kuka, missä, miksi ja milloin. Tämän jälkeen sijoitimme ilmiöt kontekstiin, jotta ymmärtäisimme merkityksiä paremmin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 145-146.) Litteroitu aineisto mahdollisti aineiston analysointia eli aineiston perusteellista läpikäyntiä sekä aineiston tiivistämistä ja luokittelua (Vilka 2005, 115). Aineiston litteroinnin jälkeen luimme uudelleen tekstiä useampaan kertaan läpi ja alleviivasimme tekstistä tutkimustehtävän kannalta oleellisia asioita eli tunnistimme asiat, joista tutkimuksessamme olimme kiinnostuneita. Pelkistimme näitä aineistoista nousseita lauseita yksittäisiksi ilmaisuiksi. (Metsämuuronen 2008, 48.)

Alasuutarin (2011, 39) mukaan laadullisen aineiston analyysin sisältyy kaksi vaihetta, havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen, jotka nivoutuvat toisiinsa. Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan analyysin tekninen vaihe lähtee etenemään aineiston alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä (Tuomi & Sarajärvi

2009, 101). Kokosimme samaa tarkoittavat asiat yhteen ja annoimme niille sisältöä kuvaavat yhteiset nimet. Kirjasimme taulukkoon alkuperäisilmaukset ja niistä tehdyt pelkistykset. Pelkistettyjä ilmaisuja kaikista kolmesta aineistosta löytyi yhteensä 144. Pelkistäminen voi olla informaation pilkkomista osiin, tiivistämistä ja selkiyttämistä. Aineiston pelkistämistä ohjasi tutkimustehtävä, jossa aineistosta pelkistetään tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset.

Teoreettinen viitekehys sekä tutkimusongelma muodostivat lähtökohdan sisältöluokkien valinnalle ja määrittelylle. Sisältöluokat voidaan rakentaa tutkittavan aineiston pohjalta tai ne voidaan muodostaa teoriaa, viitekehystä tai ulkopuolista käsitejärjestelmää käyttäen. Sisällönanalyysin avulla tutkitaan lähinnä kielellistä aineistoa, jossa me tutkijoina pyrimme erilaisten sisällöllisten luokittelujen avulla analysoimaan tutkittavaan ilmiöön liittyviä sisältöjä ja rakenteita. Sisällönanalyysi luokitellaan nykyisin lähinnä kvalitatiiviseksi aineiston analyysimenetelmäksi, jolla kuvataan kirjoitetun ja puhutun kielen muotoa ja sisältöä. (Chi 1997, 2-3; Seitamaa-Hakkarainen, 2014.)

Sisällönanalyysin tarkoitus oli saada kuvaus tutkittavasta ilmiöstä yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Aineistoa pelkistimme etsimällä tutkimuskysymyksille vastauksia ja kirjaamalla pelkistetyt vastaukset ylös mahdollisimman tarkasti kuten ne olivat aineistossa. Aineiston pelkistäminen oli tarpeellista, jotta aineisto ei ollut hajanainen, vaan selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus. Jokaista kolmea aineistomme varten teimme erilliset taulukot, joista me tutkijoina pystyimme tekemään omia tulkintoja. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4.)

1. Esimerkki alkuperäisilmausien pelkistämisestä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaus
<p>“En oo ite osannut kumminkaan niin hyvin kaikkii lastenhoitajuttuja. Oli pelottanut vastuu ja miten lasta pitää hoitaa.”</p> <p>“Sain myös apua lapsenkin hoidossa siellä, siihen just et mä osasin alkaa puhua sille lapselle, kun se oli niin pieni.”</p> <p>“Kysyttiin mitä haluaisin ryhmässä tehdä.”</p> <p>“Kysyttiin mitkä ajat olisivat hyvät.”</p> <p>“Olemme sopineet, että ryhmäaika- taulut menee vauvojen mukaan.”</p>	<p>Epävarmuus vauvan hoidossa</p> <p>Sisältöihin ja aikatauluihin vaikuttaminen</p>

Seuraavassa vaiheessa etsimme aineistosta samankaltaisuuksia, jotka klusteroimme eli ryhmittelimme omaa tulkintaamme hyödyntäen samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset alaluokiksi ja nimesimme ne sisällön mukaan. Alaluokkia muodostui yhteensä 11. Tiivistimme aineiston kokonaisuudeksi, joka vastasi tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtävään. Lisäksi karsimme aineistosta tutkimukselle epäolennaiset asiat pois eli asiat, jotka eivät olleet tutkimuskysymysten kannalta olennaisia. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5-6; Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

2. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<p>Epävarmuus vauvan hoidossa</p> <p>Sisältöihin ja aikatauluihin vaikuttaminen</p>	<p>Yksilön haasteet</p> <p>Osallistuminen ja vaikuttaminen</p>

Alaluokista etenimme yläluokkiin, ryhmittelemällä alaluokat ja muodostamalla niistä yläluokkia. Yläluokkia aineistostamme muodostui yhteensä 4.

3. Esimerkki yläluokkien muodostamisesta

Alaluokka	Yläluokka
Yksilön haasteet	Haavoittuvuus
Osallistuminen ja vaikuttaminen	Osallisuus

Seuraavassa vaiheessa abstrahoinme eli yhdistimme yläluokkia ja muodostimme niistä kokoavia käsitteitä eli pääluokkia.

4. Esimerkki pääluokkien muodostamisesta

Yläluokka	Pääluokka
Haavoittuvuus	Ryhmän toimintaan liittyvät asiat
Osallisuus	Ryhmään osallistumiseen liittyvät asiat

Käsitteitä yhdistelemällä saimme aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Abstrahoinnissa tutkimusaineisto järjestettiin siihen muotoon, että johtopäätökset voitiin irrottaa yksittäisistä vastaajista ja heidän vastauksistaan ja siirtää ne yleiselle teoreettiselle ja käsitteelliselle tasolle. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 6-7; Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
“En oo ite osannut kumminkaan niin hyvin kaikkii lastenhoitajuttuja. Oli pelottanut vastuu ja miten lasta pitää hoitaa.”	Epävarmuus vauvan hoidossa	Yksilön haasteet	Haavoittuvuus	Ryhmän toimintaan liittyvät asiat

“Kysyttiin mitä haluaisin ryhmässä tehdä.”	Sisältöihin vaikuttaminen	Osallistuminen ja vaikuttaminen	Osallisuus	Ryhmään osallistumiseen liittyvät asiat
--	---------------------------	---------------------------------	------------	---

Kuvio 6. Esimerkki luokitteluprosessista

Hämäläisen (1987) mukaan abstrahoinnissa tutkija muodostaa yläkäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Tuloksissa esitetään luokittelujen pohjalta muodostamamme kategoriat ja niiden sisällöt. Tekstin pääasiallisen ymmärtämisen jälkeen teimme johtopäätökset, joissa pyrimme tutkijoina analyysin kaikissa vaiheissa ymmärtämään asioiden merkitystä tutkittaville heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112-113.)

5. Yhdistävän luokan muodostaminen

Pääluokka	Yhdistävä luokka
Ryhmän toimintaan liittyvät asiat Ryhmään osallistumiseen liittyvät asiat	Tuen kokemuksen syntyminen ryhmässä toteutuu rakenteiden ja ihmisten välisissä suhteissa

Sisällönanalyysin viimeisessä vaiheessa pyrimme löytämään abstrahoinnin avulla luotuja pääluokkia yhdistävän luokan. Opinnäytetyön keskeisenä tuloksena voidaan pitää sitä, että tuen kokemuksen syntyminen ryhmässä toteutui rakenteiden ja ihmisten välisissä suhteissa. Ryhmässä koettu tuki määrittyi toisin sanoen tilaksi, johon vaikuttivat toisaalta työskentelyn sisällölliset tekijät, kuten ryhmänohjaajien ja äitien sekä äitien keskinäinen vuorovaikutussuhde ja käytetyt työmenetelmät, sekä toisaalta kyseisen organisaation, tai laajemmin palvelujärjestelmän, työlle asettamat mahdollisuudet ja rajat.

Tiedonkeruu ja analyysi vuorottelivat opinnäytetyössä, ensimmäisen aineiston analyysin jälkeen keräsimme uutta aineistoa, jonka analysoimme erikseen syksyllä 2019. Tällaisia tiedonkeruu - analyysisyklejä voi laadullisessa tutkimuksessa olla useita, koska etukäteen ei voi määrittellä mitä ja kuinka paljon tietoa tarvitaan

tutkimukseen. (Kananen 2014, 99.) Kvalitatiivisen aineiston analysointi- ja tulkintamahdollisuudet eivät rajoitu yhteen tai kahteen näkökulmaan siitä, mistä aineisto kertoo, sillä se antaa vain väljät kehykset aineiston analysointimahdollisuuksille, jonka rajana on periaatteessa vain meidän tutkijoiden luovuus ja mielikuvitus. (Alasuutari 2011, 88-89.)

Käyttämälläme analyysimenetelmällä olemme pyrkineet saamaan aineistosta selkeän kuvauksen tiivistetyssä muodossa. Pohdimme analyysin tuloksia ja teimme niistä omia perusteltuja johtopäätöksiä ja tulkintoja. Laadullisen tutkimuksen haastavin vaihe oli tulkintojen tekeminen, koska siihen ei ole olemassa valmiita ohjeita. Tärkeää oli nähdä tutkittava ilmiö pelkistettynä ilman etukäteisolettamuksia ilmiön luotettavuudesta. Johtopäätösten ja tulkintojen muodostamisessa olennaista oli havaita niiden yhteys teoriaan, muuhun tutkimuskirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin. Johtopäätökset ja tulkinnat ovat tutkimuksemme varsinainen tulos ja ne antavat vastauksia tutkimuskysymyksiimme. (Eskola & Suoranta 1998, 146-147; Tuomi & Sarajärvi 2013, 103.)

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Ryhmän toimintaan liittyvät asiat

Analysoinnin pohjalta aineistosta nousi ryhmän toimintaan liittyvinä asioina ryhmän olosuhteet sekä yksilön ja ryhmän haavoittuvuus. Ryhmän huolellinen valmistelu oli tarpeellista, jotta saatiin luotua rakenteita, jotka edistivät turvallisuuden tunteen kehittymistä ja tukivat ryhmään osallistuvien perheiden osallistumista. Alkavan ryhmän ryhmäytyminen ja rohkeus osallistua ryhmään vaati aikaa ja tilaa.

5.1.1 Olosuhteet

Ryhmän olosuhteisiin liittyviä asioita olivat koti- ja tutustumiskäynnit ryhmätiloihin ja ryhmänohjaajiin, yhdessä sovitut sisällöt ja aikataulut, lelut, välineet ja tilat sekä resurssit. Ryhmänohjaajien tekemät kotikäynnit ja kannustaminen tutustumiskäynneille ennen ryhmän alkamista, madalsivat perheiden kynnystä osallistua ryhmään. Ryhmänohjaajilla oli merkityksellinen rooli ryhmäläisten vastaanottamisessa ja ensitapaamisissa, ryhmäläiset kokivat olevansa tervetulleita ryhmään ja ryhmään muodostui turvallinen ilmapiiri. Arvostava ja hyväksyvä vuorovaikutus on keskeinen edellytys ryhmän onnistumiselle.

Vastauksissa korostui, että ryhmänohjaajat olivat tukeneet äitejä ryhmään osallistumisessa houkuttelemalla heitä tutustumiskäynneille tiloihin ja tapaamaan ryhmänohjaajia ennen ryhmän alkamista. Äidit kokivat ryhmätilat hyväksi ja vauvoille turvallisiksi. Äitien mukaan tilassa oli kivoja leluja vauvoille ja hyvät tilat vaippojen vaihtamiselle. Yksi äiti ei kokenut hyvänä sitä, että ryhmän toiminta oli jaettu kahden eri tilaan. Ryhmätila on merkittävä ryhmän toimivuuteen ja viihtyvyyteen vaikuttava tekijä.

Äitien mukaan tutustumiskäynneillä oli kysytty heidän toiveitaan liittyen ryhmän sisältöihin, aikatauluihin ja keston. Äidit kokivat tärkeänä, että ryhmän aikataulut sovittiin yhdessä vauvojen rytmin mukaan. Ryhmän sisällöt oli suunniteltu tarkasti etukäteen, jotta perheiden oli mahdollista saada ammattilaisten tarjoamaa ajankohtaista tietoa vanhemmuuteen, lasten hoitoon ja kasvatukseen. Ryhmän sisällöt muotoutuivat perheiden toiveiden ja tuen tarpeiden mukaan sekä ryhmän tavoitteiden ja vierailevien ammattilaisten aikataulujen mukaan. Sisältöjen valintaan oli vaikuttanut myös tietoisuus siitä, millaiset asiat kuuluvat lapsen perustarpeisiin kuten ravinto, hygienia, terveydenhoito ja riittävä lepo. Pienen budjetin vuoksi ja osaamisen jakamisen mahdollistumiseksi ryhmänohjaajat kartoittivat maksutonta ammattiosaamista eri palveluista kuten Martoilta, eri järjestöistä ja kunnan palveluvalikosta. Myös yhteistyökumppaneiden osallistuminen vaikutti ryhmän sisältöjen muodostumiseen. Lastensuojelulain mukaan kunnalla on velvollisuus edistää ja seurata perheiden hyvinvointia ja kehittää palvelujärjestelmää, jossa tärkeässä osassa on yli sektorirajojen ylittävän yhteistyön tekeminen.

Ryhmässä toistuivat samanlaiset elementit jokaisella ryhmäkerralla ja työskentelyssä hyödynnettiin toiminnallisia menetelmiä. Nämä auttoivat rentoutumaan ja madalsivat kynnystä tutustua toisiin sekä tukivat vuorovaikutuksen syntyä ja toivat ryhmään turvallisuuden tunnetta. Jokainen ryhmäpäivä piti sisällään yhteisen aamupalan ja lounaan, yhteisen vuorovaikutuksellisen ryhmäpäivän aloituksen ja päätöksen, päivän aiheen alustuksen ja yhteisen keskustelun, vuorovaikutuksellista ja toiminnallista tekemistä sekä päivän päättyessä palautekeskustelun.

Hyvät tilat, lapsille paljon kivoja leluja.

Hyvät tilat vaihtaa vaipat.

Ryhmä on tuonut rytmiä elämään, esimerkiksi lounaan merkeissä aina samaan aikaan päivästä, on näköjään tärkeää minulle.

Aikataulu olisi ollut kiva tietää aikaisemmin.

Tapasimme ryhmäläisiä ennen ryhmän alkamista ja kyselimme heidän aikataulujaan sekä toiveita ryhmän aikataulun suhteen ja toiveita ryhmän sisällön suhteen. Myös ryhmän aikana kysyimme jatkuvasti toiveita ja palautetta sekä muokkasimme aikataulua tarpeen mukaan.

Ryhmänohjaajan vastauksista nousi esiin, että ryhmään osallistuneet äidit olivat saaneet vaikuttaa ryhmän aikatauluihin ja niitä muokattiin ryhmän edetessä tarpeen mukaan. Ryhmän alussa todettiin ryhmäpäivän olevan liian pitkä vauvojen päivärytmille, jolloin ryhmäpäivän kestoa lyhennettiin hieman. Päivän pituudessa huomioitiin myös bussiaikataulut, jotta ryhmään kulkeminen olisi helpompaa. Tärkeä osa ryhmäpäivää oli äideille ja vauvoille tarjottu aamiainen ja lounas, jotka toivat ryhmäpäiviin rytmiä ja toimivat yhteisöllisyyttä lisäävinä kokemuksina.

Yhden äidin vastauksista nousi esiin toivomus tiiviimmästä ryhmän työskentelystä. Hän olisi toivonut ryhmäpäiviä olevan enemmän ja ryhmäpäivien kestävän pidempään, eikä olisi halunnut ryhmästä taukoa. Yhden äidin toiveena oli, että ryhmä olisi kestänyt pidempään ja alkanut aikaisemmin syksyllä ja ryhmän aikataulut oli vahvistettu hänelle aikaisemmin.

Äitien mukaan ryhmä oli positiivinen kokemus, ja ryhmässä oli ollut kivaa tekemistä. Äitien mukaan ryhmässä oli puhuttu itselle tärkeistä asioista ja ryhmän menetelmät, ja työskentelytapa olivat sopineet sekä itselle että vauvalle. Kolme äitiä oli kokenut, että ryhmässä oli riittävästi toiminnallisia tehtäviä. Yksi äideistä ei ilmaissut asiasta omaa mielipidettään.

Olemme sopineet, että ryhmän aikataulu menee lasten mukaan.

Ryhmässä oli hyvää tekemistä päiviin.

Olen tykännyt rytmistä, mulle sopii myös et ryhmä kestää pidempään. Miksi kahden viikon tauko?

Ryhmänohjaajan mukaan osa äideistä hyötyi yleisellä tasolla olevista neuvoista, mutta osa äideistä tarvitsi ihan kädestä pitäen neuvomista esimerkiksi vauvanhoidossa. Ryhmänohjaajien työskentely keskittyi äitien tukemiseen, vaikka työskentelyn keskipisteessä olivat vauvat. Ryhmänohjaajan mukaan ryhmän ohjaaminen vaati erityistä sensitiivisyyttä ja toimiva työparityöskentely oli erityisen tärkeää ryhmän toimivuuden kannalta.

5.1.2 Haavoittuvuus

Ryhmän haavoittuvuuteen liittyviä asioita olivat kotoa lähtemisen vaikeus, ryhmän rytmisissä mukana pysymisen vaikeus, kulkemisen vaikeudet, epävarmuus äitinä, epävarmuus ryhmään osallistujana ja ryhmän pieni osallistujamäärä.

Ryhmän alkaessa kaikki äidit hoitivat vauvoja kotona. Ryhmään osallistuminen saattoi olla joillekin äideistä ensimmäinen ryhmäkokemus tai ensimmäinen kodin ulkopuolinen sosiaalinen kontakti pitkään aikaan. Ryhmään tuleminen vaati äideiltä omaa motivaatiota sekä rohkeutta lähteä kotoa ja tulla näkyväksi ryhmässä. Vanhempien aikaisemmat myönteiset kokemukset ryhmästä, toisten henkilöiden antamat suositukset ja vanhempien oma motivaatio auttoivat vanhempia osallistumaan ryhmän toimintaan.

Yhden äidin mukaan välillä oli vaikeuksia päästä ryhmään ajoissa, koska hän koki kotoa lähtemisen vauvan kanssa haasteelliseksi. Toisen äidin oli vaikea pysyä ryhmän rytmissä mukana, koska ryhmä oli tiivis, kolmena päivänä viikossa. Ryhmänohjaajat hakivat perheitä tarpeen mukaan kotoa ja veivät takaisin kotiin ryhmäpäivän jälkeen. Ryhmänohjaajat kulkivat tarvittaessa bussimatkoja yhdessä perheiden kanssa ja auttoivat heitä aamulla kotoa lähtemisessä. Ryhmänohjaajat tekivät motivointityötä kertomalla ennakkoon äideille, miten ryhmä rakentuu ja millä tavalla ryhmänohjaajat voivat olla perheiden tukena. Äitejä jännitti ajatus ryhmään tulemisesta, mutta samalla ryhmän aloittaminen tuntui mukavalta.

Välillä oli vaikeuksia päästä ryhmään ajoissa, koska ryhmä kokoontui kolme kertaa viikossa.

Oli mukavaa, vaikka välillä oli motivaation puutetta.

Tauko ihan hyvästä, aamut olleet välillä vaikeita.

Olimme mukana myös bussimatkoilla ja autoimme aamulla kotoa lähtemisessä. Ryhmän väliviikoilla perheisiin tehtiin kotikäyntejä ja yhteen perheeseen tehtiin myös ylimääräinen kotikäynti yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa, kun ryhmäläisen jaksamisesta ja ryhmästä poispuotoamisesta alkoi nousta huoli.

Äidit olivat tarvitsevia ja heidän tarpeisiinsa olisi voinut keskittyä vielä enemmän.

Ryhmän suunnitteluvaiheessa ryhmänohjaajat kävivät keskustelua omasta roolistaan äiti-vauvaryhmässä. Ryhmää ohjattiin kuntouttavalla otteella ja äitien vanhemmuutta tuettiin niin, että äideillä itsellään oli hoitovastuu vauvoista ja ryhmänohjaajat olivat tilanteissa tarvittaessa tukena. Äitien kokemus omasta voimaantumisestaan ryhmässä mahdollistaa myönteisen vanhemmuuden identiteetin rakentumisen ja itseluottamuksen vahvistumisen.

Ryhmänohjaajan mukaan ryhmä onnistui hyvin, mutta ryhmä olisi toiminut vielä paremmin, jos perheitä olisi ollut ryhmässä enemmän. Poissaoloja oli jonkin verran, jolloin ryhmän osallistujamäärä oli pienempi. Ryhmän pieni koko mahdollisti sen, että äidit saivat tapaamisilla yksilöllisempää ohjausta. Ryhmän toiminta oli tavoitteellista ja suunnitelmallista yhteistoimintaa, jossa huomioitiin yksilöt ja

jossa korostui vuorovaikutuksen tukeminen. Pienten ryhmien ongelmaksi saattaa muodostua ryhmän poissaolot, mutta toisaalta suuremmassa ryhmässä osallistujat saattaisivat jäädä toisilleen vieraammiksi, eikä ryhmä muodostuisi näin tiiviiksi. Pienemmässä ryhmässä on mahdollisuus intensiivisempään ja yksilöllisempään tukeen.

Ryhmä kokoontui pääasiassa kolme kertaa viikossa klo 9-13.30 välillä. Tämä vaati äideiltä melkoista sitoutumista. Ryhmänohjaajan arvion mukaan seuraavaa ryhmää suunniteltaessa on hyvä miettiä tapaamiskertojen määrää ja ryhmäpäivien pituutta perheiden resurssien ja tarvitsevyyden mukaan.

5.2 Ryhmään osallistumiseen liittyvät asiat

Analysoinnin pohjalta aineistosta nousi ryhmän osallistumiseen liittyviä asioita, joita olivat vertaistuki, osallisuus ja ammatillinen tuki. Vertaistuen ja ammatillisen tuen saaminen muodostavat monipuolisen kokonaisuuden perheen tueksi. Vertaistuki antaa uusia näkökulmia, auttaa jäsentämään uutta elämänvaihetta ja sen mahdollisia haasteita sekä antaa ymmärrystä yksilön suhteesta itseensä ja ympäristöönsä. Perhekuntoutuksen tavoitteena on lapsen ja perheiden osallisuuden vahvistaminen ja tuen tarpeiden huomioiminen. Äitien osallisuus toteutuu tiedon saamisessa ja antamisessa, joka tukee sekä osallistumista että voimaantumista.

5.2.1 Vertaistuki

Vertaistuki nousi esiin usein ryhmään osallistuneiden äitien palautteissa. Ryhmään osallistumiseen vaikutti halu tutustua muihin äiteihin, saada vertaistukea äitiyteen, löytää leikkikavereita lapselle ja saada tukea lapsen hoitoon.

Odotan saavani ryhmästä uusia tuttavuuksia ja vauvatekemistä.

Vertaiskokemusta äitiydestä ja toivon lapsen sosialisoituvan.

Äitien mukaan ryhmässä oli turvallinen ja kannustava ilmapiiri, eivätkä he kokee-
neet kenenkään jääneen syrjään ryhmässä. Ryhmässä löytyy usein helpommin
keskustelunaiheita lasten kautta ja heidän avullaan touhujen lomassa myös ryh-
män äitien on helpompi tutustua toisiinsa. Äitien vastausten mukaan vauvat olivat
saaneet tutustua ryhmän toisiin vauvoihin ja aikuisiin, lisäksi äidit kokivat saa-
neensa ryhmästä äitikaverin itselleen. Ryhmän aikana kolme äitiä aikoi jatkaa
yhteydenpitoa muihin ryhmän äiteihin. Ryhmän loppupuolella kaikki äidit perusti-
vat yhteisen WhatsApp-ryhmän, jonka nimesivät yhdessä ja suunnittelivat tapaa-
misia muun muassa uimahalliin ja kirpputoreille.

Ohjaajat ja ryhmäläiset olivat ihania.

Ryhmästä sai uusia ihania kavereita itselle ja lapselle.

Tosi kivaa oli, jäi haikea fiilis. Olis kiva nähdä vielä kerran.

Ryhmänohjaajan mukaan vauvat alkoivat ottaa ryhmässä kontaktia toisiinsa sekä
äänellen että kosketellen toisiaan. Isommat vauvat leikkivät yhteisillä leluilla
"vaihdellen" leluja keskenään. Vauvat tutustuivat ryhmän aikuisiin ja suostuivat
ottamaan hoivaa heiltä.

Puoli vuotta ryhmän päättymisen jälkeen äidit kertoivat pitävänsä edelleen yh-
teyttä muihin ryhmäläisiin. Äitien luoma WhatsApp-ryhmä oli käytössä yhteisenä
viestintävälineenä. Äidit kertoivat tapaavansa edelleen muita ryhmäläisiä sään-
nöllisesti.

Ryhmä on kantanut ihan hyvin. Sain hyvän kaverin ittelleni ja samoin
lapsi sai ryhmästä kaverin.

Tosi hyvä ryhmä oli. Jäi itelle ihan hyvä kokemus siitä.

Mun mielestä se ryhmä oli tosi hyödyllinen, mut mä oisin ite halunnu
et se ois kestäny pikkusen pidempään. Et siin ois ollu välillä niinku
pidempiä päiviä, ku se oli välil vaa neljä tuntiiki niin ois ollu kivempi
olla pidempääki siellä.

Vauvaperheitä voidaan tukea ryhmien avulla, sillä vanhemmat saavat niissä ver-
taistukea muuttuvissa elämäntilanteissa sekä apua ja tukea vanhemmuuteen

liittyvissä tarpeissa. Vertaistoiminnassa tavoiteltiin ”nykyisen tilanteen parantamista” tai nykyisen hyvinvoinnin jatkuvuutta. Välineinä toimivat kohtaaminen, kuuntelu, vuorovaikutus ja jakaminen. Merkityksellisiä kokemuksia äideille oli ryhmänohjaajien luoma vertaissuhde ja ryhmäläisten yhteenkuuluvuuden tunne, josta kaikki ryhmään osallistuneet perheet olivat kokeneet hyötyvänsä. Asioista ääneen puhuminen auttaa jäsentämään omia tunteita ja kokemuksia, ja suhteessa toisiin ihmisiin voi löytää oman ainutkertaisuutensa.

5.2.2 Osallisuus

Äitien näkökulmasta osallisuus toteutui äidin ja vauvan hyvinvoinnin ja arjen tukemisesta ja heidän tarpeidensa huomioon ottamisesta. Äidit saivat olla mukana vaikuttamassa ryhmän aikatauluihin ja sisältöihin. Yhteiset aamiaiset ja lounaat koettiin opettavaisina hetkinä, koska niistä sai vinkkejä vauvojen ruokailuun. Äitien mielestä ryhmässä oli ollut kivaa toiminnallista yhteistä tekemistä, esimerkiksi askartelut, valokuvaus, vauvaruokien laittaminen ja vauvojen värikylpy. Äitien mukaan ryhmässä oli puhuttu myös itselle tärkeistä asioista. Työskentelyssä korostui voimavarakeskeinen työote, jolla pyrittiin vahvistamaan äitien myönteistä ajattelua, arkielämän taitoja ja omien vahvuuksien löytämistä.

Aamiaiset ja lounas opettavaisia hetkiä

Valokuvaukset oli tosi ihania ja kivoja.

Värikylpy oli kivaa.

Olen stressannut turhaa lapsen kanssa leikkimisestä. Ihan näitä samoja juttuja olen tehnyt jo aiemmin lapsen kanssa. Lorut on kyllä syytä opetella, selvästi lapsi tykkää niistä.

Ryhmänohjaajan näkökulmasta äitien osallisuus toteutui ryhmän suunnittelussa, toteutuksessa ja reflektoinnissa. Ryhmäläiset saivat vaikuttaa, olla mukana ja tulla kuulluiksi ja nähdyiksi. Ryhmänohjaajan mukaan osallisuus oli yksi ryhmän vahvuuksista. Ryhmän äitien erityisosaamista pyrittiin hyödyntämään ryhmän sisältöjen suunnittelussa ja toteutuksessa muun muassa leivonnassa ja valokuvauksessa.

Ryhmän suunnitteluun osallistumisen mahdollisuus sitoutti äitejä ryhmän toimintaan. Äidit kokivat ryhmän merkitykselliseksi omassa elämäntilanteessaan ja toivoivat, että ryhmä olisi jatkunut pidempään. Ryhmän jäsenten keskinäinen luottamus ja arvostus vahvistivat osallisuuden kokemusta ryhmässä. Ryhmälle laadittiin yhdessä säännöt, joihin jokainen oli osallisena päättämässä siitä, miten ryhmässä toimitaan. Aktiivinen mukana oleminen ja mielipiteiden vaihtaminen tukivat vastavuoroisuuden toteutumista ryhmässä.

Äitien osallisuus toteutui ryhmän aikana palautteen antamisena ja ryhmän toiminnan arviointina. Lisäksi äideiltä kysyttiin kehittämisehdotuksia seuraavaa ryhmää ajatellen. Kolme äideistä kertoi ryhmän olleen hyvä kokemus ja ryhmä olisi voinut jatkua pidempään. Yksi äideistä totesi, että ryhmässä olisi voinut olla useampia perheitä. Seuraavaan vastaavaan ryhmään äidit ehdottivat enemmän yksilöllistä toimintaa ja pelkkiä vauvoille suunnattuja tekemisiä sekä enemmän äitejä ryhmään ja pitkäkestoisempaa ryhmää.

Perhelähtöisyys osallisuuden keskeisenä elementtinä sisältää perheenjäsenten yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden tunnistamisen siten, että sen jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kuulluiksi. Toimivan tuen saaminen edistää kuulluksi tulemisen kokemusta ja on edellytys osallisuudelle.

5.2.3 Ammatillinen tuki

Ryhmään osallistuneiden äitien palautteissa nousi esiin kokemus, että ryhmänohjaajat kunnioittivat heidän yksilöllisyyttään, olivat ammattitaitoisia ja heiltä sai opastusta ja apua vauvan hoitoon. Äidit kokivat saaneensa ryhmänohjaajilta sekä vierailevilta asiantuntijoilta hyviä vinkkejä vauvan kehityksestä ja välineitä vauvan kanssa seurusteluun ja leikkimiseen. Yhden äidin kokemuksen mukaan hän ei ollut oppinut ryhmässä uutta liittyen vauvan kehitykseen. Kolmen äidin kokemuksen mukaan ryhmätapaamiset lähensivät heidän suhdettaan vauvaan ja he kokivat oppineensa uusia asioita omasta vauvastaan. Äitien mukaan suhde vauvaan oli lähentynyt ryhmän aikana.

Positiivinen kiintymyssuhde on lapsen sosiaalisen kehityksen, sosiaalisten taitojen ja kognitiivisen kehityksen pohja ja sen luominen lapselle tärkeisiin aikuisiin on lapsen tärkein kehitystehtävä. Ryhmässä äitejä opastettiin keskittymään yhteyden ja kontaktin luomiseen vauvan kanssa erilaisten vuorovaikutusleikkien ja mallintamisen avulla. Vuorovaikutusleikit ja mallintaminen soveltuivat työskentelyyn, ja vanhemmat hyötyivät herättelystä aitoon kohtaamiseen vauvan kanssa. Vuorovaikutusleikit tarjosivat vauvoille aitoja kohtaamisen tilanteita oman vanhemman kanssa.

Mä opin lapsen kaa niinku vuorovaikutustaitoa. Siihenki mä jonkin verran siellä opin. Ja sitte just viel enemmän sit, ku lapsi on kasvanu.

Ryhmän ilmapiiri koettiin turvalliseksi ja kannustavaksi. Ryhmänohjaajat tukivat perheitä ryhmään osallistumisessa ja siihen sitoutumisessa. Kaksi äideistä osallistui ryhmään sosiaalityöntekijän ehdotuksesta. Kaikki perheet sitoutuivat ryhmään ja kävivät ryhmän loppuun saakka. Ryhmänohjaajan tuen lisäksi myös ryhmäläisten panostuksella oli tärkeä rooli ryhmän toiminnanedellytyksiin niin, että jokainen ryhmäläinen halusi olla osana ryhmää.

Sosiaalityöntekijä ehdotti, ja aluks mä olin aika vastaan sitä. Mut onneks lähdin.

Kunnioitettiin äitien yksilöllisyyttä.

Oppi kaikkee hyödyllistä.

Äidit kokivat saaneensa ryhmässä varmuutta vanhemmuuteensa. Ryhmänohjaajien keskusteleva ja mallintava työtapo sekä ryhmän avoin ja hyväksyvä ilmapiiri loivat ryhmään olosuhteet, jotka tukivat vanhemmuutta ja vauvaperheiden terveyttä. Ryhmään osallistuvien äitien motiivien ja tuentarpeiden tunnistaminen ja huomioiminen edistivät onnistuneen ryhmäkokemuksen syntymistä.

Kertoivat hyvin, että kaikki otetaan huomioon.

En oo ite osannut kumminkaan niin hyvin kaikkii lastenhoitojuttuja. Oli pelottanut vastuu ja miten lasta pitää hoitaa.

Olette todellisia ammattilaisia ja teette tärkeää työtä.

Ryhmä oli hyödyllinen. Sain tietoa mitä en vielä tiennyt lastenhoitosta. Oppia puklun vähenemiseen.

Kaikilla äideillä oli ryhmänohjaajan näkemyksen mukaan kykyä hyvään vanhemmuuteen ja äideissä näkyi ryhmän aikana vuorovaikutustaitojen vahvistumista ja vanhemmuuden taitojen lisääntymistä. Äiti-vauvaryhmässä tuettiin äidin ja vauvan välistä suhdetta vahvistamalla positiivisen vuorovaikutuksen syntymistä. Varhaiset vuorovaikutussuhteet ja niiden merkitys myöhemmille ihmissuhteille on tutkitusti tärkeää ja ihmissuhteiden merkitys säilyy myös aikuisena. Ryhmänohjaajan havaintojen mukaan ryhmään osallistuneissa vauvoissa tapahtui ryhmän aikana kehittymistä. Vauvat alkoivat ottaa aktiivisesti kontaktia toisiin aikuisiin ja vauvoihin sekä vastaamaan ilmeisiin ja eleisiin.

Ryhmän sisältöihin kuului varhaiskasvatuksen palveluohjausta ja peruspalveluiden tarjontaan tutustumista. Tämä tukee perheitä hakeutumaan peruspalveluiden piiriin. Ryhmässä tehtiin päivähoitohakemus kaikille vauvoille, jotta vauvat saisivat päivähoitopaikan ajallaan. Kolme äideistä kertoi ryhmän päättymisen jälkeen tehdyssä puhelinhaastattelussa lapsensa olevan päivähoidossa ja hakeutuneensa itse opiskelemaan. Äidit kokivat saaneensa tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Kaksi äitiä koki saaneensa ryhmästä apua lapsen kanssa toimimiseen.

Päivähoitopaikkaa hain siel, ja lapsi sai hoitopaikan.

Oman jaksamisen kannalta se (päivähoito) on hyvä juttu.

Oli tosi kiva saada kädestä pitäen apua.

Ryhmänohjaajan mukaan kaikki ryhmän äidit olivat innokkaita ryhmään osallistujia. Perheitä tuettiin siinä, että he pystyivät käymään ryhmässä ryhmän loppuun asti. Ryhmäpäiväkirjan tekemisen prosessi ja ryhmäpäivien samanlainen rakenne sekä yhteiset valmiit ateriat ylläpitivät äitien motivaatiota osallistua ryhmään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten lastensuojelun perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä on toiminut vanhemmuuden tukena. Lisäksi tarkoituksena oli löytää aineistosta, millaiset asiat mahdollistivat ja vaikeuttivat ryhmään osallistumista sekä saada tietoa vertaisryhmän käytettävyydestä perhekuntoutuksen työmuotona. Tarkastelimme aineistosta nousseita tuloksia ryhmänohjaajien ryhmälle asetettujen tavoitteiden ja äitien odotusten näkökulmasta, peilaten näitä tutkimuskysymyksiimme. Lisäksi tarkastelimme tuloksia äitien odotusten ja heidän ryhmästä saamiensa kokemusten kautta, eli sitä oliko ryhmä vastannut äitien odotuksia.

Ryhmän alkaessa äitien odotuksena oli saada ryhmästä kavereita itselle sekä vauvalle. Äidit toivoivat myös vauvatekemistä ja vertaiskokemusta äitiydestä sekä lisää tietoa vauvanhoidosta. Lisäksi äidit toivoivat saavansa uutta sisältöä päiviin, ja mahdollisuuden jakaa asioita samanlaisessa elämäntilanteessa olevien äitien kanssa. Tulosten perusteella voimme todeta, että äitien odotukset ryhmän suhteen toteutuivat, äidit kokivat saaneensa vertaiskokemusta samanlaisessa elämäntilanteessa olevien äitien kanssa jakaen ajatuksia ja kokemuksia. Äidit kokivat saaneensa uutta tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä erilaisia vuorovaikutuksellisia tapoja toimia vauvan kanssa. Äidit löysivät ryhmästä toivomansa kaverin itselle ja vauvalle. Ryhmäläiset pitivät yhteyttä toisiinsa edelleen puoli vuotta ryhmän päättymisen jälkeen ja tapasivat toisiaan lastensa kanssa.

Ryhmänohjaajien asettamat tavoitteet ryhmälle olivat tukea äidin ja vauvan välistä varhaista vuorovaikutusta ja tarjota tietoa vauvan kehityksestä sekä antaa mahdollisuus vertaistukeen samankaltaisessa elämäntilanteessa oleville äideille ja vauvoille. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa äitien tietoja ja taitoja sekä positiivista käsitystä omasta vanhemmuudesta. Ryhmänohjaajien työparityöskentely oli toimivaa ja ryhmää ohjattiin voimauttavalla ja kuntouttavalla otteella kunkin osallistujan yksilöllisiä tarpeita ja toiveita huomioiden sekä tarjoamalla tilaa keskustelulle ja asioiden jakamiselle.

Tulosten valossa perheiden yksilöllistä huomioimista auttoi se, että ryhmänohjaajat tukivat perheitä ryhmään osallistumisessa tutustumalla perheisiin etukäteen ja tukemalla kulkemisessa sekä huomioimalla äitien toiveet ryhmän aikatauluista ja sisällöistä. Ryhmänohjaajien ryhmälle asettamat tavoitteet ja äitien odotukset ryhmästä vastasivat toisiaan. Osalla äideistä oli vaikeuksia lähteä vauvan kanssa kotoa ja kulkea ryhmään. Osa äideistä koki epävarmuutta vauvan hoidossa. Nämä ryhmään osallistumista vaikeuttavat tekijät huomioitiin niin, että äidit saivat aikaa tutustumiseen, tukea ryhmänohjaajilta ryhmään kiinnittymiseen ja ryhmään kulkemiseen sekä kotoa lähtemiseen. Tulosten mukaan ryhmänohjaajien tuki näissä on ollut äideille tärkeää ja mahdollistanut heidän ryhmään osallistumistaan. Kaikki äidit olivat kokeneet ryhmän merkityksellisenä ja olivat tyytyväisiä, että olivat saaneet ja uskaltaneet osallistua ryhmään.

Perheiden osallisuus toteutui ryhmässä niin, että heitä tavattiin usein ennen ryhmän alkamista ja äideille kerrottiin mitä ryhmässä käytännössä tapahtuu ja miten ryhmänohjaajat voivat olla tukena. Ryhmänohjaajat ylläpitivät jatkuvaa luottamuksellista vuorovaikutusta perheiden kanssa, huomioiden perheiden tarpeet ja toiveet yksilöllisesti. Äidit olivat mukana vaikuttamassa ryhmän aikatauluihin ja sisältöihin. Työskentelyssä huomioitiin vauvojen kehitys ja hyvinvointi sekä turvallinen ja toimiva ympäristö. Lisäksi ryhmänohjaajat tekivät yhteistyötä perheiden viranomaisverkostojen kanssa. Nämä asiat mahdollistivat perheiden osallistumista ryhmään.

Äitien kokemuksen mukaan ryhmän sisällöissä oli ollut asioita, jotka olivat kantaneet heitä vanhemmuudessa vielä ryhmän päättymisen jälkeen. Toiminnallinen työskentely ryhmässä teki näkyväksi perheiden tavan olla vuorovaikutuksessa ja hoitaa vauva-arjen askareita. Tämä auttoi ryhmänohjaajia ymmärtämään lisää perheiden dynamiikasta sekä perheen vahvuuksista ja ongelmista. Perheiden saattaminen yhteen mahdollisti sosiaalisen kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen, jossa oli mahdollisuus huomata yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia muiden perheiden kanssa. Äidit huomasivat, ettei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa toimia äitinä. Erilaisten toimintatapojen tarkastelun ja kokeilujen kautta äidit saivat vahvistusta siitä, minkälainen tapa on heille luontevin. Tulosten perusteella voimme todeta, että perheet olivat valikoituneet oikea-aikaisesti äiti-vauvaryhmään.

Tutkimamme ryhmän äideillä saattaa olla jo monenlaista tukea taustalla, silti tämän ryhmän tarjoama tuki oli äitien ja esikoisvauvojen muodostaman perheen elämässä ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sen hetkisessä ainutkertaisessa elämäntilanteessa. Tarjoamalla vauvaperheille tukea ennaltaehkäisevästi, voidaan katkaista myös ylisukupolvisuuden ketjuja. Ryhmänohjaajat olivat tehneet yhteistyötä yli sektorirajojen rakentaakseen ryhmästä toimivan moniammatillisen kokonaisuuden. Moniammatillisen yhteistyön toteutuminen vaatii työyhteisöiltä kykyä katsoa asioita laajemmista näkökulmista. Moniammatillisuutta sosiaalityössä ohjaava sosiaalihuoltolaki (L 1301/2014) määrittelee sosiaalityön olevan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa tarjotaan asiakkaan tarpeita vastaava tukea ja palveluiden kokonaisuuksia, jotka sovitetaan yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa.

Vertaisryhmä tarjosi äideille ainutlaatuisen mahdollisuuden jakaa samankaltaisia kokemuksia ja haasteita sekä kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ryhmässä oli äideille turvalliset puitteet harjoitella uusia vuorovaikutustaitoja oman vauvan sekä toisten aikuisten kanssa. Ryhmän selkeä struktuuri auttoi äitejä päivärytmin löytämisessä ja tuki sen siirtymistä osaksi omaa arkea. Huolimatta pienestä osallistujamäärästä, äidit kokivat löytäneensä ryhmästä kaverin. Äidit kokivat ryhmän olleen hyödyllinen ja vastaavanlaista ryhmää toivottiin olevan tarjolla muillekin perheille. Tukemalla vanhemmuutta voidaan turvata hyvää lapsuutta. Äiti-vauva-ryhmässä äidit saivat eväitä vanhemmuuteen ja mahdollisuuden kokea yhteisöllisyyttä ryhmässä. Saamiemme tulosten perusteella voidaan todeta, että vaihtoehtoisia työmuotoja ja menetelmiä kannattaa perhekuntoutuksen työskentelyssä kokeilla.

Aineistosta nousi usein esiin ryhmään osallistuneiden äitien positiivinen palaute ryhmän sisältöihin liittyvistä asioista, ryhmänohjaajien ja vierailevien asiantuntijoiden ammattitaidosta sekä vertaistuesta itselle ja vauvalle. Äidit kokivat hyödylliseksi myös sen, että ryhmässä vauvat hyötyivät yhteisöllisyydestä ja toisten vauvojen seurasta. Äitien kokemuksissa näkyi eroavaisuuksia liittyen ryhmän keston, yksittäisen ryhmäpäivän keston ja ryhmäpäivien tiheyteen. Ryhmään osallistuvien perheiden määrä olisi voinut olla äitien sekä ryhmänohjaajan mielestä

suurempi, sillä yhdenkin perheen poissaolo ryhmästä pienensi ryhmän kokoa huomattavasti.

Toimiva vuorovaikutus on ryhmän tärkein voimavara, johon tarvitaan avoimuutta, läsnäoloa, toisten ihmisten arvostamista ja kuuntelemisen taitoja. Jokainen ihminen, ryhmä ja vuorovaikutustilanne on ainutlaatuinen ja ainutkertainen. Jokainen toimii ja ajattelee omalla yksilöllisellä tavallaan. Perimä, erilaiset kasvatustaustat, arvot ja elämäkokemukset vaikuttavat siihen, miten käyttäydymme eri tilanteissa. Oma persoonallinen tapa reagoida ärsykkeisiin alkaa jo lapsuudessa ja omia vuorovaikutustaitoja voi kehittää koko elämän ajan. Vanhemman tunneperäinen läsnäolo ja herkkyys tunnistaa lapsen tarpeita vastaamalla niihin, on tärkein lapsen turvallisuutta edistävä tekijä. Tukemalla vanhempia vuorovaikutuksen toteuttamiseen vauvan kanssa, on sillä todennäköisesti jatkumoa myös lapsen kasvun myötä. Onnistuneella vuorovaikutuksen kokemuksella lapsuudessa, on merkitystä myöhäisempien onnistuneiden ihmissuhteiden rakentumisessa.

Ryhmässä toistuivat samanlaiset elementit jokaisella ryhmäkerralla ja työskentelyssä hyödynnettiin toiminnallisia menetelmiä. Nämä auttoivat rentoutumaan ja madalsivat kynnystä tutustua toisiin sekä tukivat vuorovaikutuksen syntyä ja toivat ryhmään turvallisuuden tunnetta. Äidit kokivat voimaannuttavana ryhmän luottamuksellisen ilmapiirin ja saamansa konkreettisenkin avun ja tuen sekä mahdollisuuden jakaa muiden äitien kanssa samanlaisia arjen pulmia ja saada vinkkejä niistä selviämiseen ammattilaisilta sekä solmia uusia äiti-kaverisuhteita.

Vanhempien tarve tuelle kasvatustehtävässä ei ole uusi ilmiö. Kaikkina aikoina vanhemmat ovat tarvinneet ja saaneet tukea vanhemmuuteensa. Ensisijaisena vaihtoehtona tulee tarjota peruspalveluiden tukea ja ehkäisevää lastensuojelun työskentelyä sekä lastensuojeluasiakkuudessa olevien että peruspalveluita käyttävien lasten kohdalla. Lasten suojelun painopiste on siis ennaltaehkäisyssä. Ohjaamalla asiakkaita oikea-aikaisesti palveluiden piiriin, voidaan ehkäistä lapsikohdaisen lastensuojelun tarvetta. (Taskinen 2010, 21, 23, 25.) Vanhempien tuen tarve jatkuu varhaislapsuuden jälkeenkin, koska jokainen lapsen kehityskausi tuo uusia haasteita vanhemmuuteen.

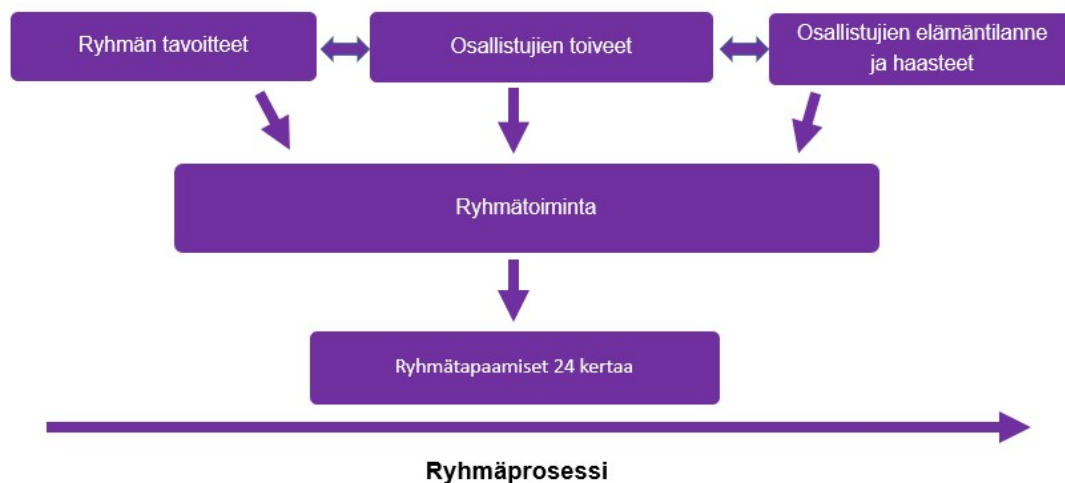
Tutkimamme ryhmän perheissä oli kotipalvelun perhetyötä, johon perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmä tulosten valossa toi tarpeellisen lisän vanhemmuuden tueksi. Ryhmänohjaajan mukaan ryhmän äidit olivat tarvitsevia ja olisivat voineet hyötyä myös äideille itselleen suunnatusta tuesta oman jaksamisensa tueksi. Tämä olisi ollut mahdollista toteuttaa siten, että vauvoilla olisi ollut jonkin aikaa kotipalvelun työntekijän hoivaa ryhmässä. Tulevaisuudessa yhteistyötä kotipalvelun perhetyön ja perhekuntoutuksen välillä voisi vastaavassa tilanteessa hyödyntää mahdollisesti enemmänkin. Joskus on aiheellista tarjota samalle perheelle päällekkäistä työtä. Kotipalvelun perhetyö voi parhaimmillaan olla varhaista ja ennaltaehkäisevää matalankynnyksen palvelua, jota perheiden on helppo ottaa vastaan ja jonka jälkeen perheillä saattaa olla matalampi kynnyks ottaa vastaan myös muita palveluita, kuten ryhmämuotoista perhekuntoutusta.

Yhteistyösuhde ei ole pelkästään työntekijöiden taidoista kiinni. Keskeistä siinä on, että kaikilla on ryhmässä turvallinen mahdollisuus ottaa erilaisia asioita puheeksi ja myös epämiellyttävistä asioista voidaan puhua yhdessä. Yhteistyösuhteessa on kyse siitä, millainen tila asioiden käsittelylle on rakennettu. Tulosten mukaan ryhmässä oli avoin ja huomioon ottava ilmapiiri, jossa oli turvallista olla. Ryhmässä muodostettiin alussa yhteiset säännöt, jotka nousivat sekä ryhmän tavoitteiden että äitien toiveiden pohjalta.

Äitien ja ryhmänohjaajien palautekeskustelut ryhmäpäivien päätteeksi antoivat informaatiota ryhmän etenemiseen ja sisältöihin. Ryhmäprosessia ohjaajat arvioivat perhekohtaisesti laatiessaan perheille yhteenvedot äiti-vauvaryhmästä. Yhteenvedossa ryhmänohjaajat peilasivat koko ryhmäprosessin sujumista sekä asetettuja tavoitteita jokaisen perheen kohdalla.

Perhekuntoutuksen työskentely on merkityksellistä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Vaikka kaikkia tavoitteita ei työskentelyllä saavutettaisikaan, voidaan silti kokea onnistumisia. Toimiva vuorovaikutus on usein voimaannuttavaa, jolloin pienetkin onnistumiset voivat lisätä perheiden hyvinvoinnin kokemuksia. Työskentelyssä työntekijöiden tehtävänä on pitää työskentely tavoitteiden suuntaisena ja tukea perhettä niitä kohti. Työskentelyprosessien arviointi ottamalla asiakkaat mukaan suunnitteluun ja arviointiin pitää kehittämistyön

käytännönläheisenä siten, että tulokset ovat siirrettävissä suoraan perheiden arkeen. (Hurtig 2010, 249, 254.) Parhaimmillaan ryhmä voi tukea perheiden elämäntilannetta ja vanhemmuutta. Syvenevä prosessi jatkuu vielä ryhmän päätyttyä yksilön oman kasvun prosessina.

Kuvio 7. Ryhmäprosessin eteneminen

Julkisessa keskustelussa on kiinnitetty huomiota lastensuojelun asiakkaiden osallistamiseen omien palvelujensa kehittämisessä sekä asiakaspalautteita että hyviä käytäntöjä kehittäen. Tutkimassamme ryhmässä ryhmänohjaajat kartoittivat äitien toiveita liittyen ryhmän sisältöihin ja aikatauluihin sekä keräsivät äideiltä ryhmän aikana jatkuvaa palautetta, jonka pohjalta tekivät muutoksia ryhmän aikatauluun ja sisältöihin. Tällaista tapaa kerätä jatkuvaa palautetta asiakasyhteistyössä voidaan suositella käyttöönotettavaksi, kun halutaan rakentaa vaikuttavampia ja kustannustehokkaampia palveluita lapsiperheiden omien voimavarojen vahvistamiseen. Saamiemme tulosten perusteella voimme tehdä johtopäätöksen siitä, että perhekuntoutuksen ryhmämuotoinen työskentely koettiin positii-viseksi ja toimivaksi työmenetelmäksi vauvaperheen vanhemmuuden tukemisessa.

Yhteiskunnassa tapahtuvasta muutoksesta johtuen palveluntuottajat joutuvat miettimään toimintaansa jatkuvasti uusista näkökulmista ja etsimään erilaisia ratkaisuja, jotta asiakkaiden tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan entistä

tehokkaammin. Kyseisessä kunnassa käynnistettiin uutena työmuotona tutkimamme äiti-vauvaryhmätoiminta. Saatujen tutkimustulosten perusteella äiti-vauvaryhmässä on edistetty ja turvattu vauvojen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuettu vanhemmuutta ja äitien jaksamista kasvatustehtävässään. Kohtaavan asiakastyön tavoitteena on tuen tarjoaminen oikea-aikaisesti ja muutoksen aikaansaaminen perheiden erilaisissa elämänvaiheissa ylisukupolvisten ongelmien ehkäisyssä. Jokaisella sosiaalityön asiakkaalla on oikeus parhaaseen mahdolliseen apuun ja tukeen sitä tarvitessaan. Kyseisessä äiti-vauvaryhmässä asiakkaan kohtaaminen toteutui perhekuntoutuksen työskentelyn tavoitteiden mukaisesti perheiden omaa toimijuutta, hyvinvointia ja voimavaroja vahvistaen. Pienistä resursseista huolimatta ryhmänohjaajat saivat rakennettua äiti-vauvaryhmän sisällöistä monipuolisen kokonaisuuden tekemällä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittymisen taustalla on monia yhteiskunnallisia muutoksia, kuten elinkeinorakenne-, asuinalue- ja työelämämuutokset. Varhaisella tuella ja ongelmien ennaltaehkäisyllä on pyritty vastaamaan perheiden palveluiden tarpeeseen perheiden luonnollisten verkostojen kaventuessa ja lasten, nuorten ja perheiden ongelmien kasaantuessa. Asiakaslähtöistä työskentelyä korostetaan ja asiakkaan kokemustietoa tunnistetaan ja hyödynnetään asiakastyön aikana. Samanaikaisesti tulee kiinnittää huomiota asiakkaiden osallisuuteen laajemmin palveluprosessien kehittämisessä. Se vaatii edelleen rakenne- ja asennemuutosta organisaatioissa ja ammattilaisten parissa. Perhetyötä on kehitetty yhä enemmän psykososiaalisen tuen suuntaan. Lastensuojelulaki (L 417/2007) asettaa kunnalle velvollisuuden seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja kehittää palvelujärjestelmää. Tässä tarkoitetaan laajasti palvelujärjestelmää ja sektorirajoja ylittävää yhteistyön tekemistä (Heino 2008, 15).

Yhteistyön toteutuminen moniammatillisesti edellyttää, että kaikki osallistujat voivat osallistua keskusteluun ja vaikuttaa päätöksentekoon sekä jakaa omaa näkökulmaansa ja osaamistaan. Lisäksi edellytyksenä toimivalle yhteistyön tekemiselle on osallistujien roolien ja tehtävien selkeys, päätöksentekoon osallistuminen

ja keskinäinen vastuunjako. Ammatillisten rajojen ja organisaatorajojen ylitys on mahdollista moniammatillisen yhteistyön avulla. (Isoherranen ym. 2008, 15–34.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tulokset kohdentuvat kyseisen perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmän toimintaan ja siihen osallistuneiden äitien ja ryhmänohjaajien kokemuksiin. Vaikka tutkimuksemme tuloksia ei voida pitää yleistettävänä, antaa se kuvan siitä millaisena ryhmään osallistuneet äidit kokivat ryhmässä saadun varhaisen tuen merkityksen perheelleen. Kohderyhmän kokemuksia voidaan hyödyntää muissakin äiti-vauvaryhmissä vastaavanlaisissa tilanteissa sekä kyseisessä organisaatiossa perhekuntoutuspalvelua kehitettäessä ja arvioitaessa.

Tämän opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon laadullinen tutkimusmenetelmä ja aineiston koko. Kyseinen ryhmä oli itsessään interventio perheiden elämään ja ainutlaatuinen kokemus. Kun huolehditaan siitä, että tuloksia mitataan ennen interventiota, sen aikana ja sen jälkeen, voidaan vaikuttavuutta tutkia. Tässä opinnäytetyössä ei voida puhua varsinaisesta vaikuttavuuden arvioinnista, koska lähtökohtana on äitien ja ryhmänohjaajan kokemat merkitykset. Kokemuksen kuvaaminen ja tutkiminen on osa ihmisten arkea ja läsnä kaiken aikaa ja tärkeä osa sosiaalista kanssakäymistä. Tässä opinnäytetyössä vaikuttavuus liittyy äiti-vauvaryhmässä koettuihin hyötyihin ja tyytyväisyyteen eli puhutaan äitien saamasta avusta ja hyödyistä sekä ryhmämuotoisen tuen hyödyistä.

Perheiden kanssa tehtävä työ on konkreettista työtä, jota tehdään lähellä perheen arkea. Ryhmänohjaajat voivat omalla ammattitaidollaan vaikuttaa merkittävästi vauvaperheen hyvinvointiin ja vauvan tulevaisuuteen. Ohjaamalla vanhempaa vauvan kasvatuksessa ryhmänohjaaja voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen herkkään ja tärkeään suhteeseen. Jokaisen perheen tuen tarve on

yksilöllinen ja siihen tulisi pystyä vastaamaan myös yksilöllisin keinoin. Vanhemmuuden tukeminen on hienovaraisuutta vaativaa työskentelyä, jolla ei aina voida ratkaista kaikkia perheen pulmia. Työskentelyn vaikuttavuus saattaa näkyä vasta pitkänkin ajan kuluttua ja silloinkin on vaikea erottaa mikä vaikutus johtuu mistäkin.

Laadullisen tutkimuksen valintaan päädyimme valmiin aineistomme pohjalta ja koska mielenkiintomme kohteina oli äitien ja ryhmänohjaajien kokemukset, näkemykset ja ajatukset perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmästä. Tavoitteena oli saada kerättyä sisällöltään monipuolista aineistoa. Tutkimusta tehdessämme ja aineistoa käsitellessämme meillä oli kaksi tärkeää asiaa mielessä, että tiedot pysyivät luottamuksellisina ja tutkittavien anonymiteetti suojattuna. Pyrimme kuitenkin pitäytymään mahdollisimman tarkasti niissä tosiasioissa, joita aineistosta nousi.

Useammasta eri osasta koostuvassa valmiissa aineistossamme alkoi tapahtua saturaatiota jo litterointivaiheessa, kun äitien vastauksissa alkoi toistua samat teemat. Tähän toi lisää peilauspintaa äideille tehty puhelinhaastattelu, joka vahvisti aikaisempia tuloksia ja toi uutena tietona sen, miten ryhmäprosessi oli kantanut perheitä eteenpäin arjessa. Tässä vaiheessa ymmärsimme, että meillä alkaa olla riittävästi aineistoa kasassa tutkimustuloksia varten.

Sosiaalialan ammattilaisina tiedostamme, että pelkästään tutkimusaiheen valinta oli eettinen päätös ja tutkimuksen kohteena olevien perheiden anonymiteetti ja heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen oli pohdittava huolellisesti. Tutkimusta tehdessä olemme pyrkineet objektiivisuuteen tutkimusaineistoa analysoidessamme ja tutkimustuloksia tehdessämme. Lastensuojelun parissa tehtävässä tutkimuksessa tulee eettisiin kysymyksiin kiinnittää erityistä huomiota jo salassapitosäännösten noudattamisen vuoksi. Olemme jättäneet tietoisesti joidakin asioita nostamatta opinnäytetyöhön, jotta asiakkaiden yksityisyys ei vaarantuisi. Toisella opinnäytetyön tekijällä oli omakohtainen kosketus tutkittavaan aineistoon kyseisen äiti-vauvaryhmän ohjaajana työskentelyn kautta. Oli tärkeää pitää omat kokemukset ja oletukset erillään tutkimuksesta käymällä jatkuvaa reflektointia opinnäytetyön työparin kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessämme, keskeisenä ajatuksenamme on ollut tulosten luotettavuus. Siihen liittyen olemme käyneet jatkuvasti ajatustenvaihtoa ja olemme peilanneet tuloksia käytettyyn kirjallisuuteen. Pyrkimyksenä on ollut rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten kirjaamisessa, esittämisessä sekä arvioinnissa. Olemme kiinnittäneet erityistä huomiota tutkimussuunnitelman ja raportin täsmälliseen laatimiseen ja olemme pyrkineet perustelemaan valintamme tarkasti.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä on ollut antoisaa ja tukenut jaksamisessa koko prosessin aikana. Molemmilla opinnäytetyön tekijöillä on pitkä ammatillinen tausta sosiaalialan erilaisista työtehtävistä, joka on tuonut laajempaa näkökulmaa opinnäytetyön tekemiseen. Opinnäytetyö on edennyt sykleittäin ja olemme työparityöskentelynä tuottaneet tietoa ja tuoneet erilaisia näkökulmia työhön. Aineistostamme nousseet tulokset ovat olleet koskettavia niiden noustessa perheiden aidosta kohtaamisen kokemuksista. Olemme keskustelleet yhdessä eettisistä valinnoistamme työtä tehdessä sekä tehneet ratkaisuja ja valintoja eri näkökulmien pohjalta. Työskentelyn eri vaiheissa olemme joutuneet pohtimaan myös omia käsityksiämme ja toimintatapojamme. Yhteistyö on mahdollistanut kriittisen pohdinnan tutkimusprosessin aikana. Opinnäytetyön tekeminen on tukenut ammatillisen asiantuntijuutemme kehittymistä, ja sen työelämälähtöisyys on tuonut aitoa kehittämisenäkökulmaa työskentelyymme.

Kehittämisenäkökulmana tutkimuksen tekemiseen ajatteleimme, että olisimme voineet toimia toisin siinä, että olisimme kutsuneet aineistoa kerätessämme ryhmään osallistuneet äidit ja ryhmänohjaajan yhteiseen tapaamiseen. Näin olisimme voineet toteuttaa haastattelun kasvotusten ja käydä avointa dialogia ryhmään liittyvistä kokemuksista tekemämme puhelinhaastattelun sijaan.

Opinnäytetyön aihe on ollut mielenkiintoinen ja tutkimuksen tekeminen on antanut meille sekä myönteisiä oppimiskokemuksia että haasteita prosessin eri vaiheissa. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus olla mukana ryhmän aikaisessa aineiston keruussa, mutta monien yhteensattumien summana prosessi venyi niin, että käytössämme oli ryhmänohjaajien ryhmästä keräämä materiaali, jonka oheen keräsimme myöhemmin lisää aineistoa. Opinnäytetyön

tekeminen on antanut meille lisää tietoa ryhmätoiminnan ja vertaistuen hyödynnettävyydestä ja merkityksellisyydestä perheiden voimavarojen tukemisessa.

Edellisestä opinnäytetyön tekemisestä on meillä molemmilla kulunut aikaa, joten olemme joutuneet hakemaan tietoa tutkimusmenetelmistä oppikirjoista uudelleen. Aiempien opintojemme jälkeen tiedonhaun teknologia on myös kehittynyt. Hyödynsimme kahdesti mahdollisuutta saada oppilaitoksen informaattikkojen apua tiedonhaussa. Siitä oli hyötyä teoriapohjan luomiselle sekä ajankohtaisten artikkelien ja tutkimusten löytämiselle.

Luovat ratkaisut syntyvät parhaiten silloin, kun tekijät ovat motivoituneita ja osavia. Sosiaali- ja terveystieteiden ympäristöjen muutoksiin voidaan mielestämme parhaiten vastata monimuotokoulutuksella, jolloin opinnot ja työelämä liittyvät keskenään. Tämä voi parhaimmillaan tarkoittaa sitä, että opiskelija voi hyödyntää oppimaansa työyhteisössä ja tuoda vastaavasti työyhteisöstä osaamistaan yhteisiin oppimistilanteisiin oppilaitokseen. Opiskelun aikana olemme käyttäneet mahdollisuutta tehdä opintojaksojemme tehtäviä kehittämistehtävinä työyhteisöissämme. Opinnäytetyön aihevalinta liittyy omaan ammattialaamme ja halusimme toteuttaa sen työelämälähtöisesti niin, että siitä saatava kokemus olisi hyödynnettävissä oman ammattialamme kehittämisessä. Toimitamme valmiin opinnäytetyön kyseisen eteläsuomalaisen kunnan organisaatiolle.

Opinnäytetyö julkaistiin kyseisessä organisaatiossa marraskuun 2019 alussa. Julkaisutilaisuuteen osallistui lastensuojelun ammattilaisia organisaation eri tasoilta. Esitimme opinnäytetyön työelämässä, koska halusimme tutkimuksemme tulosten siirtyvän työelämän käyttöön. Oli myös tärkeää saada käydä yhteistä dialogia tuloksiin liittyen muiden ammattilaisten kanssa sekä miettiä yhdessä mikä tulosten merkityksellisyys on perhekuntoutuksen kehittämisen kannalta. Keskustelussa ilmeni, että kyseinen organisaatio ottaa pilottiryhmästä tekemämme opinnäytetyön perhekuntoutuksen kehittämistyönsä pohjaksi, ja ryhmästä saatuja tuloksia voidaan siten soveltaa perhekuntoutuksen ryhmämuotoisen työskentelyn kehittämiseen. Aiheen koettiin olevan mielenkiintoinen ja ajankohtainen ja saatu palaute ryhmän vaikuttavuudesta perheiden elämään pidemmällä aikavälillä koettiin tärkeänä.

Keskustelussa ammattilaisten ajatukset kohtasivat äitien toiveen siinä, että vastaavanlaista toimintaa olisi hyvä olla jatkossakin tarjolla lastensuojelun asiakkuudessa oleville vauva- ja pikkulapsiperheille. Perhekuntoutuksessa työskennellään usein perheiden luonnollisessa elinpiirissä perheiden kotona. Ryhmämuotoisessa työskentelyssä on mahdollista saada sekä ammatillista tukea että vertaistukea samanaikaisesti ja kohdentaa tuki yhtä aikaa useammalle perheelle. Ryhmämuotoinen tuki voidaan siten nähdä tehokkaana ja vaikuttavana työmuotona perhekuntoutuksessa.

Lasten perustarpeet eivät ole muuttuneet, vaikka yhteiskunnassa tapahtuukin muutoksia. Lapset tarvitsevat lähelleen huolehtivia ihmisiä ja arvostusta sekä hyväksyntää. Kun vaikeudet kasaantuvat yli omien voimavarojen, perheet tarvitsevat tukea yhteiskunnalta. Näissä tilanteissa perhetyö ja perhekuntoutus voivat olla toimiva tapa tukea perheitä. Sosiaali- ja perhepalveluiden kehittäminen on ajankohtaista ja se edellyttää eri ammattikäytäntöjen näkyväksi tekemistä, eri palveluntarjoajien välistä yhteistyötä ja erilaisten toimintamallien kehittämistä palveluiden vaikuttavuuden edistämiseksi.

LÄHTEET

- Aalto, M. (2002). *Turvallinen ryhmä*. Forssa: Aseman Lapset ry.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. (4. uud. p.) Tampere: Vastapaino.
- Alatalo, M., Lappi, K. & Petrelius, P. (2017). *Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, työpäivi 21/2017. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Brodén, M. (2006). *Raskausajan mahdollisuudet*. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Brumariu, L. & Kerns, K. (2008). Mother-Child Attachment and Social Anxiety Symptoms in Middle Childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology* 29(5).
- Buss, A. H & Plomin, R. (1984). *Temperament: Early developing personality traits*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chi, M. (1997). Quantifying qualitative analyses of verbal data: A practical Guide. *The Journal of the Learning Sciences*. Saatavilla <http://www.public.asu.edu/~mtchi/papers/Verbaldata.pdf>
- Clark, S. & Symons, D. (2009). Representations of attachment relationships, the Self, and Significant Others in Middle Childhood. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 18(4).
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan ihmisoikeussopimus. 10.5.1990, SopS 63/1999. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>
- Fagerström, K. (2016). Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Työpäivi 42/2016. Helsinki: Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Haaparanta, L. & Niiniluoto I. (2016). *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Hakulinen, T. (2019). Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Teoksessa T. Hakulinen, T. Laajasalo, T. & J.

- Mäkelä (toim.), *Vanhemmuuden ja tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön*. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.
- Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M-L. (toim.) (2014). *Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulmia*. Raportti 4/2014. Tampere: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Hautamäki, A. (2011). Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. teoksessa J. Sinkkonen, & M. Kalland (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesihteet ja niiden suojeleminen* (s. 29-69). Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, T. (2008). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Heimo, E. (2015). Kaikkien perheiden Suomi-hanke. Saatavilla <https://monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2013/09/KPS-Arvointiraportti.pdf>
- Heino, T. (2001). Psykososiaalisten palvelujen hajaannuksen aika. Teoksessa M. Bardy, M. Salmi & T. Heino, *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Raportteja 263. Saarijärvi: Stakes.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heino, T. (2008). Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämishjelmalle. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Honkanen, H. (2008). *Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Näkökulmana mielenterveyden edistäminen*. (Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 160). Kuopio: Kopijyvä. (Väitöskirja, Kuopion yliopisto). Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1070-6/urn_isbn_978-951-27-1070-6.pdf
- Hurtig, J. (2010). Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa M. Törönen & K. Pärnä (toim.) *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hyväri, S. (2005). Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta, anti, arvot ja osallisuus*. (s. 214-235). Jyväskylä: Gummerus.

- Isoherranen, K. (2012). *Uhka vai mahdollisuus—moniammatillista yhteistyötä kehittämässä*. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7664-0>
- Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (2008). *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto.
- Järventie, I. (1999). *Syrjäytyvätkö lapset?* Tutkimus 1900-luvun lasten perushoitovasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 6/1999. Helsinki: Edita.
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, A. (2007). Esipuhe. Teoksessa A. Heikkinen, P. Levamo, M. Parviainen & A. Savolainen, *Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmästä*. Julkaisusarja 11/2007. SOCCA ja Heikki Waris -instituutti, 3-4.
- Kainulainen, J. (2008). *Sosiaalista toimintaa, kulttuuria ja kasvamista. Sosiokulttuurinen innostaminen perhekuntoutustyössä*. (Pro gradu –tutkielma, Kuopion yliopisto).
- Kauppila, R. (2005). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot*. Keuruu: PS-kustannus Oy.
- Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) (2016). *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Työpaperi 30/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2015). *Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys*. (5. uud. p.). Helsinki: WSOY.
- Kerppola-Pesu, J. & Moring, A. (2017). *Monimuotoiset perheet*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/monimuotoiset-perheet>
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (5. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Koistinen, P. (2007). Asiakkaan ja ryhmänohjaaminen neuvolassa. Teoksessa A. Armanto & P. Koistinen (toim.), *Neuvolatyön käsikirja*. (s. 431-438) Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kontula, O. (2018). Perhebarometri 2018. Perhepolitiikkaa 2020-luvulla. Saatavilla https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/54b937f8359ffebc0e254b7cc1558265/1572080596/application/pdf/9136344/netti%202020-luvun%20perhe_Baro2018.pdf
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1999). Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3-12.
- L417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417>
- L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20141301>
- L731/1999. Suomen perustuslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. (2010). Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. Teoksessa M. Törrönen & K. Pärnä (toim.), *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa*. (s. 137-165). Porvoo: Bookwell Oy.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2014). Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen lapsiperheissä. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi*. (s. 72-101). Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos.
- Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. (2015). *Asiakasosallisuus*. Sosiaalisen osallisuuden koordinaatiohanke (Sokra). Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf/6d5b8baf-d5e4-4618-add6-ca0b9a81f214
- Linnakangas, R. & Lehtoranta, P. (2009). *Lapset ja nuoret kuntoutuksessa*. Kelan psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeen arvioinnin osaraportti. 69/2009 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Metodologia -sarja 4. (3. uud.p.). Helsinki: International Methelp Ky.
- Mikkonen, I. & Saarinen, A. (2018). *Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tietosanoma Oy.

- Mykkänen-Hänninen, R. & Kääriäinen, A. (2009). *Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/ Nuevo-projekti.
- Nikander, C., Salin, M. & Hakovirta, M. (2016). *Kelpaavatko samaa sukupuolta olevat parit vanhemmiksi?* Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta nais- ja miesparien vanhemmuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81, 5.
- Nousiainen, K., Petrelius, P. & Yliruka, L. (toim.) (2016). Puheista tekoihin. Yli-sukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen työpapereita 20/2016. Saatavilla file:///C:/Users/tiina/Desktop/Oppariin%20matskua/ty%C3%B62016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf
- Nylund, M. (2005). Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa M. Nylund & A. B. Yeung. *Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus*. (s.195-213). Jyväskylä: Vastapaino.
- Oranen, M. (2008). *Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämässä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Paananen, R., & Gissler, M. (2014). Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi*. (s. 208-215). Tampere: Suomen Yliopistopaino.
- Penney, D. (2018). Defining "Peer Support": Implications for Policy, Practice, and Research. Saatavilla http://ahpnet.com/AHPNet/media/AHPNetMediaLibrary/White%20Papers/DPenney_Defining_peer_support_2018_Final.pdf
- Pierson, J. (2009.) *Tackling social exclusion*. New York: Routledge.
- Puusa, A. (2011). Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa A. Puusa, & P. Juuti, (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. (s. 114-125). Helsinki: Johtamistaidon opisto.
- Raivio, H. (toim.) (2018a). *Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta*. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015-2018 loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 7/2016. Tampere: Juvenes Print.
- Raivio, H. (2018b). Sosiaalinen kuntoutus voimavaraistamisena – toivon ja muutoksen näkökulma. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.)

- Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia.* (s. 97-115). Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. (DIAK Työelämä 13). Tampere: Juvenes Print.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa T. Era (toim.), *Osallisuus - oikeutta vai pakkoa?* (s. 12-34). (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156/2013). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Ristikari, T., Merikukka, M., & Hakovirta, M. K. (2018). The significance of timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(3), (s.312-326). Saatavilla <http://www.llcsjournal.org/index.php/llcs/article/view/471/610>
- Rotkirch, A., Tammissalo, K., Miettinen, A. ja Berg, V. (2017). *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista.* (Perhebarometri 2017). Saatavilla http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/995691215dcd5758ffd78ee1a5383111/1571751201/application/pdf/4915996/Perhebarometri%202014_web.pdf
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys.* Porvoo: Bookwell Oy.
- Rönkkö, L & Rytkönen, T. (2010). *Monisäikeinen perhetyö.* Helsinki: WSOYPro Oy.
- Salmi, M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. (2014). Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi.* (s. 82-105). Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salo, S. & Flykt, M. (2013). Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavilla olon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. *Psykologia* 48 (05-06). Saatavilla <http://fammi.fi/wp-content/uploads/2018/07/SaloFlykt-EAS.pdf>
- Savolainen, K. (2011). Sosiaalityö toivon luojana. Yhteisösuuntautunut toimintakulttuuri mielenterveyden edistämiseksi. Teoksessa P. Ruuskanen, K. Savolainen & M. Suonio (toim.) *Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä.* (s. 147-171). Kuopio: UNIPress cop.
- Seitamaa-Hakkarainen, P. (2014). Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Saatavilla <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>

- Siltala, P. (2003). Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa P. Niemelä, P. Siltala & T. Tamminen (toim.), *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. (s. 16-43). Helsinki: WSOY.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research*. London: Sage Publications.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) (2011). *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYPro Oy.
- Sirviö, K. (2006). *Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä – mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmasta*. (Kuopion yliopiston julkaisuja, E. Yhteiskuntatieteet 132). Kuopio: Kopijyvä. (Väitöskirja, Kuopion yliopisto). Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-27-0502-8/urn_isbn_951-27-0502-8.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastenneuvolaopas. 6.2. Isäksi ja äidiksi kasvaminen. Saatavilla https://www.ebm-guidelines.com/dtk/Ino/avaa?p_artikkeli=Ino00034
- Taskinen, S. (2010). *Lastensuojelulain soveltaminen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tilastokeskus (24.5.2019). Tilastot. Elinolot. Elinolotilasto. 2017. 890 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2017. Saatavilla http://www.stat.fi/til/eot/2017/eot_2017_2019-05-24_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus. Tilastot. Väestö. Perheet. Saatavilla 10.9.2019 https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001.fi.html
- Tirkkonen, T. (2015). *Early attachment, mental well-being and development of Finnish children at preschool age: twinship – risk or opportunity?* (Väitöskirja, Oulun yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta). Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526209845.pdf>
- Tulensalo, L. & Ylä-Herranen, T. (2009). Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.), *Lastensuojelun hyvät työkäytännöt*. (Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vantaa: Hansaprint Oy.

- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (5. uud.p.). Helsinki: Tammi.
- Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) (2010). *Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Valli, R. (toim.) (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (5. uud. p.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (2010). *Kohtaamisia lapsiperheissä – menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja.
- Vilka, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.7.1991, SopS 59-60/1991. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Ylitalo, P. (toim.) (2011). *Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

LIITE 1. Ryhmän sisällöt

Ryhmän tapaamisten ajankohdat ja aiheet:

(ryhmäpäivät klo 9:30-13:30)

- 9.10.18 Tutustuminen + ryhmän säännöt + ryhmäpäiväkirjan aloitus
- 10.10.18 Tutustuminen + minä-kollaasi
- 11.10.18 Tutustuminen + vauvatanssi
- 18.10.18 Vuorovaikutus
- 19.10.18 Vauvani osaa -kartta + valokuvaus + vahvuudet
- 25.10.18 Fysioterapeutti: kehon palautuminen
- 26.10.18 Temperamentit
- 30.10.18 Varhaiskasvatuksen palveluohjausta + verkostokartta
- 31.10.18 Taikataikinasta isänpäivätäulu + vuorovaikutusporkkanat
- 1.11.18 Tutustuminen kunnan äiti-vauvaryhmään + ajankäyttöympyrä
- 5-18.11.18 Ryhmän väliviikot + kotikäynnit
- 20.11.18 Joulukorttivalokuvaus + päivähoitohakemusten teko
- 21.11.18 Martoista vierailija: vauvan ruokailu
- 22.11.18 Väkivaltatyön avopalvelut: väkivalta lapsiperheessä
- 26.11.18 Jouluaskartelu + joululauluja
- 27.11.18 Päähteet lapsiperheissä
- 29.11.18 Neuvolan terveydenhoitaja: lapsiperheen uniasiat
- 3.12.18 Unelmakartta – tulevaisuuden toiveet, ryhmä päättymässä + kirpputorilla käynti
- 4.12.18 Unelmakartta työskentely jatkuu + soseiden ja sormiruoan tekoa
- 5.12.18 Ryhmän pikkujoulut + torttujen/pipareiden leipominen
- 13.12.18 Hieroja vierailee: keuhonhoitoa äideille
- 14.12.18 Martta vierailee: talousasiat ja kodinhoito
- 18.12.18 Värikyly vauvoille
- 19.12.18 Ryhmäpäiväkirjan valmistuminen + ryhmän päättäminen + palautetta
- 08.01.19 Seurantatapaaminen + palautekysely

LIITE 2. Saatekirje

SAATEKIRJE 17.1.2019

Hyvä vastaaja,

Opiskelemme Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Tutkintoomme kuuluu opinnäytetyön tekeminen. Opinnäytetyömme liittyy esikoisäitien ja vauvojen ryhmään. Tarkoituksemme on selvittää äiti-vauvaryhmään osallistuvien äitien ja työntekijöiden kokemuksia vertaistuen toteutumisesta ryhmässä. Lisäksi tavoitteena on kuulla ryhmään osallistuvien kehittämisehdotuksia ryhmän toimintaan liittyen.

Tutkimusaineistoa keräämme opinnäytetyöhömme ryhmänohjaajien keräämästä aineistosta sekä tarvittaessa haastatteluilla ja kyselylomakkeilla. Tutkimukseen vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistuvien henkilötiedot eivät tule olemaan näkyvissä. Tutkimusta varten kerättävä aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Vastauksenne on tärkeä sekä meille opinnäytetyön tekijöille että perhekuntoutuksessa toteutettavan ryhmätoiminnan kehittämiseksi. Opinnäytetyötämme ohjaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori TtT Titta Riihimäki ja lehtori KM Satu Keisala.

Tarvittaessa annamme mielellämme lisätietoja opinnäytetyöhömme liittyvästä tutkimuksesta.

Yhteistyöstä kiittäen,

Tiina Mantere

Hannele Martikainen

LIITE 3. Lupakaavake

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostun tutkimukseen, jossa selvitetään perhekuntoutuksen äiti-vauvaryhmään osallistuvien äitien kokemuksia vertaistuen toteutumisesta ryhmässä ja sen merkityksestä arjessa.

Olen tietoinen siitä, että henkilöllisyyteni jää vain tutkijoiden tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja minua ja huollettavaani havainnoidaan sekä kuvataan ja antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Olen tietoinen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja tavoitteista.

Minulla on milloin tahansa mahdollisuus keskeyttää osaltani tutkimus syytä ilmoittamatta.

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus

Päiväys

Suostumuslomakkeita on täytetty kaksi kappaletta, joista toinen osallistujalle ja toinen tutkimuksen tekijöille.

LIITE 4. Kyselylomake ryhmänohjaajalle

Kysely äiti-vauvaryhmän ryhmänohjaajalle

- 1) Miten ryhmäläiset valikoituivat ryhmään? Mitä kautta he tulivat ja millä päätöksillä?
- 2) Montako perhettä ryhmään osallistui? Miten kyseiseen perheiden määrään päädyttiin?
- 3) Oliko perheillä muita samanaikaisia palveluita? Jos oli, niin mitä?
- 4) Tulivatko perheet vapaaehtoisesti ryhmään?
- 5) Millaisia odotuksia perheillä oli ryhmään liittyen ohjaajien näkökulmasta katsottuna?
- 6) Miten ryhmän aikataulu, runko ja sisällöt muodostuivat?
- 7) Saivatko ryhmäläiset vaikuttaa ryhmän aikatauluihin ja sisältöihin? Miten?
- 8) Tuettiin perheitä ryhmään osallistumisessa? Miten?
- 9) Millaisia tavoitteita ryhmälle oli asetettu? Toteutuivatko ne?
- 10) Miten vertaistuki toteutui ryhmässä?
- 11) Miten asiakkaan osallisuus toteutui ryhmässä?
- 12) Millaista palautetta vierailevat ammattilaiset antoivat ryhmästä?
- 13) Mitä kehittämistarpeita nousi tämän ryhmäkokemuksen jälkeen seuraavaa äiti-vauvaryhmää ajatellen?
- 14) Mitä muuta haluat sanoa ryhmään liittyen?

LIITE 5. Puhelinhaastattelu ryhmään osallistuneille äideille

1. Äiti-vauvaryhmän päätyemisestä on kulunut reilu puoli vuotta, mikä merkitys ryhmällä on ollut teidän perheelle, ja mitä ryhmästä jäi mieleen?
2. Oletko ollut yhteydessä muihin ryhmäläisiin, ja jos olet, niin miten?
3. Mikä sai sinut osallistumaan ryhmään?
4. Miten ryhmän aikana asettamasi tavoitteet ja toiveet ovat toteutuneet?
5. Mitä palautetta antaisit nyt ryhmästä?

